

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Monika Haas

**Nabídka zájmových útvarů na 1. stupni základních malotřídních
škol v mikroregionu Jablunkovsko**

Olomouc 2024

Vedoucí práce: Mgr. Tereza Buchtová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Nabídka zájmových útvarů na 1. stupni základních malotřídních škol v mikroregionu Jablunkovsko vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů.

V Olomouci dne 12. dubna 2024

.....
Bc. Monika Haas

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce Mgr. Tereze Buchtové, Ph.D., za její nekonečnou trpělivost, odborné vedení a poskytnutí odborných rad, které mi pomohly k sepsání této diplomové práce. Taktéž bych ráda poděkovala rodině za trpělivost, kterou projevovala počas celého studia.

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Monika Haas
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Tereza Buchtová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Nabídka zájmových útvarů na 1. stupni základních malotřídních škol v mikroregionu Jablunkovsko.
Název v angličtině:	Offer of interest units at the 1st grade of basic small-class schools in the Jablunkovsko microregion
Zvolený typ práce:	Výzkumná práce - zpracování primárních dat
Anotace práce:	<p>Diplomová práce je zaměřena na nabídku zájmových útvarů na 1. stupni základních malotřídních škol v mikroregionu Jablunkov. V teoretické části jsou vymezeny a popsány nosné pojmy práce jako zájem, zájmová činnost, zájmové vzdělávání, výchova a volný čas, instituce zajišťující výchovu ve volném čase a je zde charakterizováno období mladšího školního věku.</p> <p>V empirické části je popsána výzkumná metoda a soubor, jsou zde uvedeny dílčí cíle, výzkumné otázky a hypotézy. Velká část je věnována výzkumnému šetření jeho výsledkům a interpretaci. V závěru je pak diskuze nad výsledky.</p>
Klíčová slova:	Zájem, zájmová činnost, zájmové vzdělávání, výchova a volný čas, volnočasové instituce, malotřídní školy, děti mladšího školního věku
Anotace v angličtině:	The diploma thesis is focused on the availability of extracurricular activities at the primary level of small-class schools in the Jablunkov microregion. The theoretical part defines and describes the key concepts of the work such as interest, extracurricular activity, extracurricular education, upbringing and leisure time, institutions providing education in leisure time, and characterizes the period of younger school age. In the empirical part, the research method and sample are described, along with the partial goals, research questions, and hypotheses. A large part is devoted to the research survey, its results and their interpretation. The conclusion then discusses these results.
Klíčová slova v angličtině:	Interest, extracurricular activity, extracurricular education, upbringing and leisure time, leisure time institutions, small-class schools, children of younger school age.
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 - Dotazník: Nabídka zájmových útvarů na 1. stupni základních malotřídních škol v mikroregionu Jablunkovsko
Rozsah práce:	95 stran
Jazyk práce:	Čeština

Obsah

Anotace.....	4
Obsah.....	5
ÚVOD	7
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 ZÁJMY.....	10
1.1 Zájmové vzdělávání	12
1.2 Zájmová činnost	13
2 VÝCHOVA A VOLNÝ ČAS	19
2.1 Vymezení volného času.....	20
2.2 Funkce volného času	22
2.3 Faktory ovlivňující volný čas	23
2.4 Výchova ve volném čase a výchova mimo vyučování	26
3 INSTITUCIONÁLNÍ ZAJIŠTĚNÍ VOLNÉHO ČASU.....	30
3.1 Školská zařízení pro zájmové vzdělávání.....	30
3.2 Školská výchovná a ubytovací zařízení.....	35
3.3 Další školská zařízení	37
3.4 Základní malotřídní školy.....	38
4 MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK.....	40
4.1 Tělesný a pohybový vývoj.....	41
4.2 Kognitivní vývoj.....	42
4.3 Emoční vývoj a socializace	43
5 SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI PRÁCE.....	45
II EMPIRICKÁ ČÁST	46
6 ZHODNOCENÍ AKTUÁLNÍHO STAVU ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY.....	47
7 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	49
7.1 Cíle otázky a hypotézy výzkumného šetření	49
7.2 Výzkumný soubor šetření.....	51
7.3 Metoda výzkumného šetření.....	51
8 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	53
9 DISKUZE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	77
ZÁVĚR.....	80
POUŽITÁ LITERATURA	82
SEZNAM ZKRATEK.....	86
SEZNAM OBRÁZKŮ	87
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	88

SEZNAM PŘÍLOH	90
---------------------	----

ÚVOD

Hlavní náplní práce základních škol je realizace výchovně vzdělávacího procesu, do kterého kromě výuky řadíme i část výchovnou, kterou můžeme realizovat prostřednictvím zájmových útvarů.

K výběru tohoto tématu diplomové práce mne přivedlo mé povolání – částečný úvazek vychovatelky v základní malotřídní škole, kde pracuji čtvrtým rokem. Já sama jsem absolventkou 1. stupně základní malotřídní školy a nyní na tuto malotřídní školu docházejí i mé děti. Jako rodič jsem nespokojená s nabídkou zájmových útvarů na naší škole, proto mne velmi zajímalo, jak jsou s nabídkou spokojeni ostatní rodiče a jaká je situace na okolních malotřídních školách.

Moderní společnost klade stále větší důraz na komplexní rozvoj dětí již od jejich raného věku. V tomto kontextu zaujímá základní škola klíčovou roli prostředníka v procesu formování osobnosti a přípravy žáků na jejich budoucí role v životě. Jedním z aspektů této přípravy je také podpora zájmových aktivit, které nejen rozvíjejí individuální dovednosti a zájmy dětí, ale také přispívají k jejich sociální integraci a společenskému uvědomění. Rodiče jako primární opatrovníci a podporovatelé svých dětí hrají v procesu vzdělávání nezastupitelnou úlohu a jejich názory a preference by měly být brány v úvahu při tvorbě nabídky zájmových útvarů na základních školách.

Téma nabídky zájmových útvarů na prvním stupni základních malotřídních škol v mikroregionu Jablunkovsko představuje významnou oblast vzdělávacího procesu, která ovlivňuje celkový rozvoj žáků. Mikroregion Jablunkovsko, situovaný na severovýchodě České republiky, představuje velmi specifické prostředí s kulturními, historickými a sociálními zvláštnostmi, které mohou ovlivnit nabídku a preferované zájmy žáků v této oblasti.

Hlavním cílem diplomové práce je porovnat nabídku zájmových útvarů na malotřídních školách v mikroregionu Jablunkov a v DDM Jablunkov. Dílčím cílem je popsat pojmy, které se vážou k tématu nabídky zájmových útvarů na 1. stupni základních malotřídních škol v mikroregionu Jablunkov.

Dílčí cíle teoretické části práce:

- Popsat pojmy, které se vážou k tématu nabídky zájmových útvarů na 1. stupni základních malotřídních škol v mikroregionu Jablunkov
- Popsat problematiku zájmového vzdělávání a zájmových činností.
- Charakterizovat volný čas, výchovu ve volném čase, výchovu mimo vyučování.

- Vymezit a popsat školská zařízení pro zájmové vzdělávání, zájmovou činnost a zájmové útvary včetně malotřídních škol.
- Charakterizovat období mladšího školního věku.

Dílčí cíle empirické části práce:

- Zjistit, zda rodiče považují nabídku zájmových útvarů na 1. stupni základních malotřídních škol v mikroregionu Jablunkov za adekvátní.
- Zjistit, zda rodiče považují nabídku zájmových útvarů v DDM Jablunkov za adekvátní.
- Zjistit rozdíly ve výběru zájmových útvarů v základních malotřídních školách v mikroregionu Jablunkov mezi dětmi místními a dětmi dojíždějícími.
- Zjistit, zda rodiče považují výši úplaty za zájmové útvary v základních malotřídních školách v mikroregionu Jablunkovsko a DDM za přijatelnou a odpovídající.

Diplomová práce bude rozdělena na část teoretickou, která bude rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola bude věnována oblasti zájmu, zájmového vzdělávání a zájmových činností, následovat bude kapitola zabývající se volným časem, jeho vymezením, funkcemi, výchovou ve volném čase a mimo vyučování. Navazovat bude kapitola číslo 3 zabývající se institucemi zajišťující volný čas dětí a mládeže. Teoretická část bude ukončena kapitolou charakterizující období mladšího školního věku.

V empirické části bude popsán kvantitativní výzkum, včetně uvedení cílů výzkumu, deskriptivních a relačních výzkumných otázek, metod výzkumu, výběr a popis výzkumného vzorku. Jádrem práce budou výsledky výzkumného šetření, které bylo provedeno pomocí dotazníků u rodičů žáků 1. stupně základních malotřídních škol v mikroregionu Jablunkovsko, jejich následná analýza, interpretace a diskuze nad výsledky výzkumu a zejména ověření stanovených hypotéz.

Práci uzavírá seznam použité literatury a internetových zdrojů, tabulek, grafů, příloh.

I TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část práce bude rozdělena do 4 oblastí, které jsou pro tuto práci stěžejní. Každá oblast bude zpracována v samostatné kapitole. První kapitola je věnována zájmům, zájmovému vzdělávání a zájmovým činnostem jejich vymezení, definicím, dělení a taktéž zde uvedeme právní vymezení. Druhá oblast bude věnována problematice volného času, jeho vymezení, funkcím. Součástí druhé kapitoly budou také pojmy výchova ve volném čase a výchova mimo vyučování. Třetí oblast popisuje instituce zajišťující volný čas dětí a mládeže, uvedeme jejich výčet, podrobněji budou zpracovány zejména školní družiny, školní kluby, střediska volného času a malotřídní školy. V závěrečné oblasti bude charakteristika vývojového období mladšího školního věku, včetně kognitivních, emocionálních a růstových změn.

1 ZÁJMY

Zájem můžeme definovat jako určitý druh motivace, je to hnací motor k dosažení stanoveného cíle, kdy se snažíme o naplnění pocíťované potřeby. Je nutno si uvědomit, že zájmové vzdělávání jedince provází v průběhu celého života.

Každý se zájmovému vzdělávání věnuje v jiné intenzitě, věnuje mu rozdílný čas a rozdílné finance, rozhodně je však něčím, co nás může v našich schopnostech, znalostech a dovednostech posouvat kupředu.

Každý člověk je nositelem osobnosti, tedy můžeme říci, že každý člověk na světě je jiný, nenajdeme dva naprosto stejné jedince. Proto i motivace k zájmovému vzdělávání a zájmovým činnostem může být u jednotlivých jedinců naprosto odlišná. Pro někoho může být motivací vzor v rodině, v době dospívání bývá častou motivací vrstevnická skupina a v posledních letech stoupá vliv masmédií, proto můžeme hledat původ motivace i v této oblasti.

Hájek, Hofbauer a Pávková v knize Pedagogické ovlivňování volného času říkají, že „zájem je relativně stálé zaměření osobnosti“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008, s.164).

Dle Pávkové (2014) můžeme zájmy dělit různými způsoby, můžeme je třídit a různě uspořádat. V publikaci Pedagogika volného času popisuje toto dělení zájmů:

- **aktivní (nebo produktivní) a receptivní** – označení pasivní zájmy není žádoucí, protože člověk vždy projevuje alespoň minimální míru aktivity. Jako příklad u této kategorie receptivních bychom mohli uvést sledování atletických závodů, zatímco u produktivních by to mohlo být provozování atletické disciplíny.
- **hluboké a povrchní, krátkodobé a dlouhodobé, jednostranné a mnohostranné** – pokud bychom se na toto dělení podívali z hlediska kvality, tak jako kvalitnější zájmy označujeme zájmy hluboké, dlouhodobé.
- **žádoucí a nežádoucí** – takto dělíme zájmy z hlediska společenských norem (Pávková, 2014, s. 67).

Hájek, Hofbauer, Pávková v knize Pedagogické ovlivňování volného času uvádějí toto možné dělení zájmů:

- *podle úrovně činnosti – rozlišujeme aktivní a receptivní*
- *podle intenzity zájmů – ta nám určuje kvalitu zájmů, rozlišujeme zájmy hluboké (silně ovlivňují jedince) a povrchní*
- *z hlediska časového trvání – zde řadíme zájmy krátkodobé, dočasné, přechodné a trvalé*

- *podle stupně koncentrace – zde rozlišujeme zájmy jednostranné a mnohostranné*
- *z hlediska společenských norem – zájmy žádoucí neboli hodnotné a nežádoucí* (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008, s. 167).

Zájem je spojen s konkrétními aktivitami, koníčky, obory studia, profesními dráhami nebo sociálními interakcemi. Projevuje se různými způsoby např.:

- fyzickou přítomností – kdy se jednotlivec aktivně účastní aktivit nebo událostí spojených s daným tématem např. účast na přednáškách, workshopech
- hledáním informací – člověk vyhledává informace a zdroje týkající se daného předmětu, může číst knihy, sledovat dokumenty, procházet internet
- konverzací – zájem může být projevem také tím, že se jednotlivec o daném tématu rád baví a diskutuje, sdílí své názory a zkušenosti s ostatními
- emocionálními reakcemi – zájem může být viditelný také prostřednictvím emocionálních reakcí, jako jsou nadšení, zaujetí nebo radost
- investicemi – jednotlivec může zájem projevit také tím, že investuje své zdroje jako čas, peníze nebo energii do daného tématu, nebo činnosti. Může investovat do vzdělání nebo třeba vybavení, které mu pomůže rozvíjet jeho zájem

Tyto projevy jsou velmi individuální a mohou se u každého člověka lišit v závislosti na jejich osobních zájmech a preferencích, protože, každý jednotlivec má své vlastní zájmy, které se mohou vyvíjet a měnit se v průběhu času, přispívají k osobnímu rozvoji jedince, spokojenosti, dávají životu smysl. Němec říká, že děti a mládež v různém věku mají různé zájmy. Zatímco mladším dětem, které ještě nejsou zcela vyhraněné bychom měli nabídnout činnosti rozmanité, tak aby měly možnosti si vše vyzkoušet, tak starší děti a mládež bychom měli podporovat v činnosti, kterou si vybraly, o kterou se zajímají a zažívají v ní úspěch (Němec, 2002).

Troufnu si z vlastní zkušenosti říci, že u dětí při formování zájmů velice záleží na životním stylu rodiny, na tom, jak tráví svůj volný čas, na zájmech rodiny, zejména rodičů, které malé (předškolní) děti berou jako svůj velký vzor a v poslední době také na tom, zda se rodiče zajímají o to, jakým způsobem jejich děti tráví volný čas, co dělají a kde to dělají.

1.1 Zájmové vzdělávání

Je nutno si uvědomit, že zájmové vzdělávání jedince provází v průběhu celého života. Každý jedinec se zájmovému vzdělávání věnuje v jiné intenzitě, věnuje mu rozdílný čas a rozdílné finance, rozhodně je však něčím, co nás může v našich schopnostech, znalostech a dovednostech posouvat kupředu.

„Zájmové vzdělávání můžeme nejobecněji definovat jako systém krátkodobých i dlouhodobých organizačních forem, které umožňují edukační, rekreační, poznávací a tvůrčí volnočasové aktivity účastníků, realizované převážně formálním i neformálním způsobem a směřující k saturaci individuálních zájmů, k rozvoji a kultivaci osobnosti a k celkovému zlepšení kvality života jedince“ (Šerák, 2009, str. 35).

Zájmové vzdělávání je řízeno právními předpisy, konkrétně školským zákonem č. 561/2004 Sb. a vyhláškou č. 74/2005 Sb., které stanoví definici účastníků, formy a školská zařízení spojená s touto aktivitou. Účastníky zájmového vzdělávání jsou děti, žáci, a studenti, ale mohou jimi být také zákonní zástupci nezletilých žáků, pedagogičtí pracovníci nebo jiné fyzické osoby, jak uvádí Valenta (2015).

Zájmové vzdělávání se uskutečňuje v různých školských zařízeních specializovaných na tuto formu vzdělávání. Do těchto zařízení řadíme školní družiny, školní kluby, střediska volného času, umělecké školy a další instituce zaměřené na volnočasové aktivity. (Pávková, 2014)

Funkce zájmového vzdělávání

Zájmové vzdělávání plní dle odborníku z MŠMT tyto funkce:

- *funkce výchovnou a vzdělávací – rozvíjí znalosti, dovednosti, schopnosti*
- *funkce kulturní – snaha o kulturní rozvoj jedince*
- *funkce preventivní – můžeme chápat jako prostředek prevence rizikového chování dětí mládeže i dospělých*
- *funkce zdravotní – nutnost relaxace organismu, péče sami o sebe, starost o své duševní i fyzické zdraví*
- *funkce sociální – pomáhá k vytváření, udržování a prohlubování sociálních vztahů mezi jedinci, nebo jedinci a skupinou*
- *funkce kompenzační – důležitá funkce, zájmové vzdělávání je vlastně jakousi kompenzační možností, zejména pro dospělé jedince, jak si v průběhu života doplnit chybějící vzdělání a tím uspokojit jejich potřebu.*

Všechny výše zmíněné funkce jsou bezpochyby důležité k tomu, aby se jedinci rozvíjeli v různých rovinách a oblastech svých zájmů. Osobně si dovoluji vyzdvihnout funkci sociální, v dnešní době plné IT technologií a virtuálního světa, kdy není výjimkou, že děti tráví na PC, mobilech a sociálních sítích neuvěřitelné množství času a vytrácí se obyčejná komunikace, popovídání si s kamarádem.

Organizační formy zájmového vzdělávání

I zájmové vzdělávání má svůj řád, vyhláška č. 74/2005 Sb. určuje organizační formy, ve kterých by mělo zájmové vzdělávání probíhat:

- **příležitostnou výchovnou, vzdělávací, zájmovou a tematickou rekreační činností** – touto formou probíhají zejména programy, probíhající v institucích věnujících se trávení volného času, které však stojí mimo školní prostředí
- **pravidelnou výchovnou, vzdělávací a zájmovou činností** – zde jsou zahrnuty pravidelné programy a aktivity, které jsou organizovány v rámci školního zařízení nebo další vzdělávací instituce
- **táborovou činností** – zde jsou zahrnuty zejména takové činnosti, které probíhají mimo obvyklé prostředí, řadíme zde zejména tábory, výlety atd.
- **osvětovou činností** – úkolem této formy je přinášet osvětové informace v podobě přednášek, publikací, jak dětem, tak i mládeži.
- **individuální práci** – tato forma zájmového vzdělávání klade důraz na osobní rozvoj a podporu talentovaných jednotlivců. Obsahuje nabídku specifických programů, mentorství, poradenství nebo individuálního coachingu, které slouží k podpoře jednotlivců při rozvíjení jejich nadání, talentů a schopností v konkrétní oblasti zájmu.
- **využitím otevřené nabídky spontánních činností**

Tyto všechny popsané formy zájmového vzdělávání mohou být vychovatelem, či pedagogem volného času doplňovány o jiné zajímavé formy (NIDM, 2009).

1.2 Zájmová činnost

Zájmová činnost je důležitou součástí života mnoha lidí a může přinášet radost, inspiraci a smysl pro život. Je důležité podporovat a podněcovat jednotlivce k objevování svých zájmů a zapojení se do činností, které je naplňují a baví. Přinášejí dětem i dospělým možnost

svobodné volby a zejména děti se díky zájmovým činnostem mají možnost učit pracovat samostatně (Kratochvílová 2004).

Zájmové činnosti, by měly se měly podílet na životě člověka od raného dětství až po stáří. V této době můžeme často vidět, že zejména děti a mládež ve věku puberty a adolescence nenakládají se svým časem tak jak by bylo žádoucí, ale naopak můžeme vidět sklony k negativnímu a nežádoucímu chování. (Čáp & Mareš, 2001)

Pávková definuje zájmové činnosti takto: „*Lze je chápat jako cílevědomé probouzení, uspokojování a rozvíjení zájmů a zároveň i schopností. V průběhu zájmových činností dochází také k uspokojování významných potřeb, např. potřeby poznávání, seberealizace, příslušnosti k sociální skupině, sociálních kontaktů, potřeby pohybu apod.*“ (Pávková 2014, s. 66).

Kratochvílová (2004, s.195) o zájmové činnosti hovoří takto: „*je významná pro odkrývání, projevení i rozvoj nadání a talentu, pro formování osobnosti, utváření dovedností a návyků, pro získávání, prohlubování i uplatňování vědomostí, poznatků a praktických zkušeností z různých oblastí činností, pro formování a celkový rozvoj osobnosti, jejího aktivního způsobu života.*“

Zájmové aktivity jsou charakterizovány svobodnou účastí jednotlivce bez vnějšího tlaku či nutnosti. Často se stávají protikladem k povinnostem a pracovním povinnostem, které vyžadují určité úsilí a odpovědnost. Během těchto aktivit mohou být identifikovány a dále rozvíjeny specifické schopnosti. Úspěch v nich může sloužit jako motivace pro další snahu. Zájmové aktivity poskytují příležitost k neformálnímu učení a tím i k celkovému rozvoji osobnosti. (Pávková, 2014)

Dělení zájmových činností

Nabídka zájmových činností je velice rozmanitá existuje široká škála zájmových činností a aktivit, které lze rozdělit do různých kategorií a typů. Při dělení zájmových činností lze brát v úvahu různé faktory, jako jsou druh činnosti, úroveň náročnosti, zaměření činnosti, sociální interakce, věková skupina či cílová audience. Díky tomuto dělení můžeme lépe porozumět potřebám a preferencím lidí a lépe je podporovat v jejich zájmech a koníčcích.

Dle Pávkové (2014, s. 69) se mohou zájmové činnosti realizovat různými formami, které lze třídit do několika kategorií:

- *podle počtu účastníků – zde volíme formu práce: individuální, hromadnou, skupinovou*
- *podle míry organizovanosti – rozlišujeme činnosti organizované a spontánní*

- *podle pravidelnosti – za pravidelné považujeme činnosti zájmových útvarů, které probíhají v pravidelně se opakující dny a časy např. tréninky ve sportovním oddíle, a za příležitostné ty, které jsou naprosto nepravidelné a opakují se v dlouhém časovém rozmezí*
- *podle obsahu*

Dělení zájmové činnosti dle obsahu (Pávková, 2014, s. 70–75)

V publikaci Pedagogika volného času uvádí Pávková toto dělení zájmových činností: „*zájmové činnosti společenskovední, pracovní – technické, přírodovědně – ekologické, estetickovýchovné, literárně – dramatické a tělovýchovné a sportovní*“.

Zájmové činnosti společenskovední

Do těchto činností můžeme zařadit takové volnočasové aktivity, díky kterým mohou děti a mládež rozvíjet zájem o společnost jako takovou a procesy v ní probíhající.

Tyto činnosti se zaměřují na hravý a interaktivní způsob, jak učit děti o různých aspektech sociálního života. Rozšiřují poznatky o společnosti, místě, kde žijí, historii, tradici, budují vztah k vlastenectví a mateřskému jazyku. Zaměřují se na utváření pozitivních mezilidských vztahů.

Zájmové činnosti pracovní – technické

Zde řadíme aktivity podporující rozvoj technických dovedností, kreativity a manuální zručnosti u dětí. Této oblasti se také dotýká rozvoj nových oborů, jako je kybernetika, výpočetní technika, IT – protože velká část dětí směřuje své zájmy tímto směrem. Tyto činnosti mají za cíl zapojit děti do praktických činností spojených s vytvářením, stavěním, opravami a experimentováním v rámci technických oblastí, a tímto je také připravují na život v dospělosti.

Zájmové technicko – pracovní činnosti mohou být vedeny formou her, projektů, workshopy, nebo pravidelných aktivit v rámci školního prostředí nebo mimo něj, můžeme zde zařadit práci s různými druhy materiálů, jako jsou papír, plast, sklo, také zde můžeme zařadit zájmové činnosti, věnující se přípravě pokrmu, vaření, pečení.

Zájmové činnosti přírodovědně – ekologické

Zájmové činnosti přírodovědně-ekologického charakteru pro děti jsou aktivity, které mají za cíl podporovat zájem dětí o přírodu, ochranu životního prostředí a vědecké poznání

okolního světa. Tyto aktivity nejenže dětem umožňují prozkoumávat a lépe porozumět přírodním jevům a ekosystémům, ale také je motivují k ochraně přírody a udržitelnému životnímu stylu. Tyto činnosti u dětí vzbuzují, a prohlubují zájem o chovatelství a pěstitelství.

Zájmové činnosti estetickovýchovné

Aktivity zájmového charakteru v oblasti estetické výchovy se zaměřují na podporu rozvoje estetického citění, kreativity a uměleckých schopností. Jejich hlavním záměrem je posílení schopnosti vnímat krásu a budovat estetické hodnoty.

Dle Pávkové (2014, s. 72) tyto činnosti: „*rozvíjejí estetický vztah ke skutečnosti, schopnost vnímat krásu v přírodě, společnosti, je to výchova ke vkusu.*“

Snahou je také utvoření vztahu k umění a osvojování vědomostí z různých uměleckých oborů. Tyto zájmové činnosti můžeme rozdělit do několika oblastí:

- **výtvarné umění** – do této oblasti patří: malování, kreslení, modelování, keramika a další výtvarné aktivity, které dětem umožňují vyjádřit svou kreativitu.
- **hudební výchova** – tato oblast obsahuje hru na hudební nástroj, zpěv, tanec, hudba a rytmika, koordinace a další.
- **divadelní a dramatické aktivity** – zde můžeme zařadit divadelní hry, pantomimu, improvizaci, u starších dětí scénické čtení a divadelní produkce, tato oblast rozvíjí komunikaci a vyjadřování.
- **literární tvorba** – tato oblast obsahuje: psaní básní, povídek, příběhů, divadelních her a scénářů, podporuje rozvoj jazykových dovedností, fantazie a literárního vyjadřování dětí.
- **tvořivé dílny a workshopy** – zde můžeme zahrnout organizované dílny a workshopy, které zahrnují různé umělecké techniky a materiály, jako jsou malba na hedvábí, výroba šperků a další.
- **fotografie a filmování** – v této oblasti se jednotlivci věnují základům fotografie a filmování, umožňují dětem objevovat svět prostřednictvím objektivu fotoaparátu nebo kamery a vyjadřovat se pomocí obrazů a videí.
- **kulturní akce a návštěvy** – zde můžeme zařadit návštěvy muzeí, galerií, divadel, koncertů, filmových festivalů a dalších kulturních akcí.

(ŠVP, DDM Jablunkov 2016)

Zájmové činnosti literárně – dramatické

Pávková (2014) uvádí tyto činnosti samostatně, ale jde v podstatě o podrobnější dělení činnosti esteticko-výchovných. Někteří autoři činnosti literárně – dramatické uvádí jako součást zájmových činností esteticko-výchovných.

Tento druh aktivity, jsou aktivity spojující prvky literatury a dramatického umění, snaží se pracovat s dětskou fantazií a co nejvíce ji rozvíjet. Kromě divadelní a dramatické aktivity, kterou zmiňuji výše, zde můžeme dle ŠVP DDM Jablunkov (2016) zařadit:

- **divadelní produkci** – organizace divadelních přestavení nebo divadelních skupin umožňuje dětem zapojit se do procesu tvorby a inscenace divadelního díla od výběru scénáře až po zkoušky a vystoupení před publikem.
- **dramatické dílny** – speciálně vedené dílny, které se zaměřují na různé aspekty dramatického umění, jako jsou mimika, gestikulace, hlasová technika.
- **dramatizace literárních děl** – děti se učí, jak zpracovat text a vytvořit z něj příběh se scénářem vhodný pro divadelní jeviště.

Zájmové činnosti tělovýchovné a sportovní

Pávková tyto činnosti popisuje takto: „*Pravidelné provádění některé z těchto činností pomáhá řešit problém klesající tělesné zdatnosti dětí. Přiměřená pohybová aktivita je podmínkou zdravého vývoje. Možnost poznávat různé druhy sportu podněcuje děti k jejich aktivnímu provozování, a ve značné míře tak přispívá i k tomu, aby se pohyb stal i v dospělosti nezbytnou potřebou*“ (Pávková, 1999, s. 101).

Díky aktivitám, které spadají do této kategorie mají děti a mládež možnost rozvíjet svou tělesnou i duševní schránku, získat informace týkající se zdravého životního stylu. Tyto aktivity jsou také výborným prostředím pro týmovou spolupráci. Mezi zájmové činnosti tělovýchovné a sportovní můžeme zařadit dle ŠVP DDM Jablunkov (2016):

- **sportovní hry** – organizované hry a sportovní aktivity, jako jsou fotbal, florbal, hokej, házená a další, u těchto typu sportů jde zejména o kolektivní spolupráci
- **atletické disciplíny** – běh, skok do dálky, výšky, různé hody, u těchto disciplín dochází ke zlepšení koordinace pohybů
- **gymnastika** – akrobacie, cvičení na bradlech, kruzích, u těchto cvičení posilují rovnováhu a pružnost
- **plavání**
- **jezdecké sporty**

- **bojové sporty** – karate, box, zápas, judo jsou sporty, které učí děti sebeobraně a respektu k sobě i ostatním
- **rekreační aktivity** – aktivity dle našich zájmů, které umožňují trávit čas venku a rozvíjet své dovednosti

Výše popsané dělení je nejčastěji užívaným dělením, se kterým se můžeme setkat u více autorů. Například Hájek, Hofbauer a Pávková (2008, s. 167 – 168)) v publikaci *Pedagogické ovlivňování volného času činnosti rukodělné, technické, přírodovědné, estetickovýchovné, tělovýchova a sport, společensko – vědní, turistika a PC.*

2 VÝCHOVA A VOLNÝ ČAS

Co je to volný čas? Pod pojmem volný čas, si každý člověk představí něco jiného, naprosto jinou představu o volném čase bude mít prodavačka v předdůchodovém věku a devatenáctiletý absolvent střední školy, záleží tedy zejména na věku, genderu, zájmech.

Volný čas měl člověk vždy, ovšem v dobách dávných byl výsadou bohatých lidí, kteří měli na práci služebnictvo. Obyčejný lid musel pracovat. Změna nastala v období průmyslové revoluce, která přinesla pevnou pracovní dobu, stěhování obyvatel do měst a s tím přišel i volný čas, který doposud mnozí neměli. Z historického hlediska prošel volný čas a jeho trávení velmi zajímavým vývojem, který krásně kopírují volnočasové instituce, zejména Junák – český skaut a Sokol.

Oblast volného času je dle mého názoru oblast, kde se velmi projevuje pokrok společnosti, v tomto případě zejména pokrok technologický, orientace společnosti a její hodnoty. Tato problematika je velmi důležitá, nejen u dětí, mládeže a dospělých, ale i v období, kdy se člověk dostane do seniorského věku. V tomto období má několik funkcí, které pomáhají seniorům žít plnohodnotný život, nabízí jim možnosti, jak smysluplně trávit čas, který doposud trávili v zaměstnání. Nutno podotknout, že volný čas dospělé populace a dětí a mládeže se v mnohem liší.

Děti jsou dle úmluvy o právech dítěte jedinci, kteří ještě nedosáhli 18 let. Označení mládež nese skupina obyvatelstva mezi 18–26 lety. Tato skupina je specifická zejména tím, že má daleko větší množství volného času než dospělá populace, proto je také velice žádoucí, aby byl jejich volný čas pedagogicky ovlivňován, a to nejlépe takovým pedagogem, který dokáže mládeži i dětem pomoci zorientovat se v široké nabídce zájmových činností (Pávková 2002). Pedagogický dohled nad dětmi a mládeží je potřebný zejména k tomu, aby dokázali aktivně plnohodnotně trávit svůj volný čas, zejména v této moderní době, která přináší spoustu nových možností, a ne vždy může přinášet možnost trávit volný čas žádoucím způsobem. (Čech 2007)

O výchově a volném čase můžeme říci, že jsou to jedny z nejdůležitějších oblastí, které se podílejí na formování dítěte i dospělého jedince jako takového. To, jak jsou děti vychovávány, jak tráví svůj volný čas, má významný vliv na jejich fyzický, psychický a sociální rozvoj. Je nesporným faktem, že největším vzorem při trávení volného času je rodina, dítě má od mala vzor právě v rodině, v rodičích, kteří by jim měli předat vzorec chování ve volném čase.

2.1 Vymezení volného času

Polský autor Czajka (1979, s. 38) říká, že nejkratší a nejdůležitější definicí volného času vytvořil americký pedagog T. Vebleu a to: „*že volný čas člověka je celý život člověka mimo práci*“.

Dle Vyhnálkové (Hájek in Vyhnálková, 2013, str. 8 - 9) můžeme volný čas dělit z hlediska času tímto způsobem:

- *čas pracovní – u dětí je tento čas vymezen pobytem ve škole, u dospělých v zaměstnání*
- *čas vázaný – u dětí tento čas souvisí s přípravou na výuku, můžeme zde zahrnout cestu do a ze školy, u dospělých je to starost o domácnost a její plynulý chod, u obou skupin by pak tento čas měl být věnován uspokojování jejich fyziologických potřeb jako jsou spánek, jídlo*
- *čas volný*

Dle Dumazediera můžeme toto dělení rozšířit o pojem polovolný čas – který zahrnuje takové činnosti člověka, které jsou vykonávány částečně z povinnosti a částečně ze zájmu. Může se jednat o činnosti z nichž máme určitý prospěch – např. myslivectví, což je pro jedince koníčkem, který může mít přidanou hodnotu v podobě ulovené trofeje (Pácl in Spousta et al., 1997).

Pomykalo (1997, s.75) o volném času hovoří jako o: „*části dne, kdy má člověk možnosti se neorganizovaně věnovat věcem a zájmům, které ho baví*“.

Volný čas můžeme vnímat dvojím způsobem, od toho se také odvíjí vymezení tohoto pojmu, používáme pojmy negativní vymezení volného času a pozitivní vymezení volného času.

Pokud o volném čase hovoříme jako o: „*době, která nám zbývá po splnění našich povinností a po uspokojení našich základních životních potřeb*“ (Hájek, Hofbauer, Pávková 2008, s.10), vnímáme volný čas negativně, tzn. vyjmenujeme nejdříve všechno, co do našeho volného času nepatří a čas zbývající nazýváme jako náš volný čas.

Negativně vymezují volný čas i Mareš, Průcha, Walterová v Pedagogickém slovníku, kdy říkají, že volný čas je: „*čas, se kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku)*“ (Průcha, Walterová, Mareš 2001, s. 274).

Vážanský nebo Kratochvílová používají pozitivní přístup k definování volného času jako druhý způsob vnímání této oblasti.

Vážanský (2001, s. 23-24) o volném čase mluví jako o: „*době, která jedinci umožňuje svobodnou volbu činností, kdy se může svobodně realizovat a dělat to, co chce, k čemu jej nikdo nemutí a k čemu také není podvědomě nucen.*“

Kratochvílová (2004, s. 79) vymezuje volný čas jako: „*čas na oddych, rekreaci, regeneraci fyzických a psychických sil, uvolnění po práci, studiu, na společenská setkání, na poznávání světa, života, na seberealizaci v aktivitách, činnosti podle vlastních potřeb a zájmů, představ, tužeb, aspirací a hodnot.*“

Dumazedier, který je autorem knihy *Ver sune civilisation du loisir* (v překladu Vstříc společnosti volného času) zastával názor, že právě volný čas je to, co pro společnost představuje zisk. Tento autor vymezuje volný čas jako: „*komplexem aktivit mimo pracovní, rodinné a společenské závazky (i mimo biofyzickou péči o vlastní osobu), jimiž se jedinec zabývá ze své vůle, aby si buď odpočimul, pobavil se nebo svobodně zdokamoval svou tvůrčí kapacitu*“ (Pácl in Spousta et al. 1997, s. 62).

Při porovnání těchto definic vnímání volného času je dle mého názoru zřejmý rozdíl mezi pozitivním a negativním pojetím volného času. Zatímco pozitivní definice zdůrazňují volbu a přínos volného času a zaměřují se na jeho obsah, negativní definice se soustředí na určení časových parametrů a podmínek existence volného času.

Je nutno ovšem zmínit, že na trávení volného času mají vliv i další aspekty. Z těch nejvýznamnějších můžeme uvést například pohlaví, věk a s tím související zdravotní způsobilost a v této náročné a moderní době i finanční prostředky, které jsme ochotni a schopni investovat do způsobu trávení volného času. Pávková (2002, s. 15 – 17) uvádí různé pohledy na volný čas:

- *hledisko ekonomické* – toto hledisko ukazuje, jaké prostředky a v jaké výši jsme ochotni investovat do sebe a svých zájmů
- *hledisko sociologické a sociálně psychologické* – toto hledisko vnímá volný čas jako prostor pro socializaci, navazování a posilování nových kontaktů a vztahů
- *hledisko politické* – toto hledisko dává možnost státu regulovat jak volný čas lidí, tak se podílet na ovlivňování školské politiky
- *hledisko zdravotně hygienické* – toto hledisko sleduje člověka a jeho vývoj jak psychický, duševní, tak fyzický

2.2 Funkce volného času

Význam funkcí volného času se promítá do celého našeho života. Nejen že má volný čas velmi dobrý vliv na lidskou psychiku, ale může být přínosem taktéž v oblasti sociální integrace. Volný čas má potenciál obohatit a zlepšit kvalitu našeho života, je však nutné dbát na to, aby byl důsledně a smysluplně vyplněn a předcházel tak různým problémům.

Hofbauer v knize Děti, mládež a volný čas (2004, s. 13) jako hlavní funkce volného času uvádí: „*odpočinek (regenerace pracovních sil), rozvoj osobnosti (spoluúčast na vytváření kultury) a zábava (regenerace duševních sil)*“.

Francouzský sociolog Roger Sue (Sue in Hofbauer 2004, s.14) uvádí tyto funkce volného času:

- *„psychosociologická – takto funkce by měla přinášet zejména zábavu, uvolnění, odpočinek a rozvoj osobnosti*
- *sociální – snahou této funkce je socializace, příslušnost jedince k nějaké sociální skupině v různých sociální prostředích*
- *terapeutická – zahrnuje zdravotní hledisko, prevenci chorob, zdravý životní styl*
- *ekonomická – v této době se volný čas bere jako čas nepromarněný a produktivní, na rozdíl od počátku 20. století“*

Německý pedagog volného času Horst W. Opaschowski (in Hofbauer, 2004, s. 14-15) dělí funkce volného času o něco podrobněji. V jeho podání můžeme tyto funkce i také nazvat potřebami, které jedinci pomáhají smysluplně naplňovat a trávit jeho volný čas.

- *edukace* – volný čas velice dobře pomáhá k rozvoji nových dovedností a znalostí, ke kterému dochází mimo formální školní prostředí
- *enkulturace* – tato potřeba se zaměřuje na zapojení jedince do kulturního života a porozumění jiným kulturám
- *komunikace* – ve volném čase najdeme prostor pro komunikaci a sociální interakci s dalšími jedinci i skupinami. V dnešní technologické a IT době má dle mého názoru obrovský význam.
- *kompensace* – kompenzování jednostranné zátěže, snaha o rovnoměrnost
- *participace* – přináší nám možnost využívat náš VČ k aktivitě ve společnosti, můžeme si pod tím představit třeba dobrovolnické práce nebo politickou angažovanost

- *rekreace* – tato funkce je velice důležitá, dává nám možnost odpočinku, který je velice důležitý a žádoucí, bez odpočinku a regenerace fyzických a psychických sil, nedokážeme podávat 100 % výkony
- *kontemplace* – tuto potřebu můžeme spojit s pojmem wellbeing, kdy jedinec má možnost věnovat se sám sobě, může věnovat čas meditaci, či rozjímání
- *integrace* – umožňuje propojení jednotlivce s prostředím, poskytuje prostor pro budování sociálních vazeb

Kratochvílová (2004, s. 48) přináší jiný pohled na funkce volného času, popisuje je více z pedagogického hlediska:

- *funkce zdravotně hygienická (relaxace, odpočinek, uvolnění)*
- *funkce seberealizační (prohlubování a rozvíjení svých zájmů)*
- *funkce formativně výchovná (motivace, vůle)*
- *funkce socializační (společenská)*
- *funkce preventivní (možnost trávení volného času přínosně)*

Každé z těchto dělení a každá z těchto funkcí má svůj vlastní význam a přínos pro naše životy. Volný čas nám poskytuje možnost relaxace a odpočinku, zároveň je také prostředkem pro učení, tvorbu vztahů, sociální zapojení a osobní růst. Je to čas, který nám umožňuje zkoumat nové zájmy a rozvíjet naše dovednosti.

Je třeba si uvědomit, že efektivní využití volného času vyžaduje uvážlivé plánování a vyvážený přístup. Důležité je najít rovnováhu mezi různými funkcemi volného času a využívat tento čas tak, aby nám přinášel radost, uvolnění a osobní uspokojení.

2.3 Faktory ovlivňující volný čas

Volný čas je důležitým aspektem lidského života, který nám poskytuje možnost relaxace, rozvoje a sociální interakce mimo pracovní povinnosti. Nicméně způsob, jakým trávíme náš volný čas, není pouze otázkou osobní preference, ale je ovlivněn celou řadou faktorů, které formují naše životní podmínky a hodnoty. V této práci použijeme základní rozdělení, které je u autorů, věnujícím se problematice trávení volného času nejběžnější – na vnitřní a vnější faktory.

Vnitřní faktory

Mezi vnitřní faktory, které ovlivňují trávení volného času můžeme zařadit: psychologické vlastnosti, demografické vlastnosti, zdravotní a fyzický stav (Pávková, 2002).

- **psychologické vlastnosti** – zde můžeme zařadit mimo jiné temperament, vůli, motivaci – jsou to tedy faktory, které jsou ovlivněny dědičností. Temperament určuje, zda budeme introverti nebo extroverti, zda jsme sangvinici, cholericí, melancholici nebo flegmatici, toto má zajisté vliv na to, jakým způsobem volný čas budeme trávit a jaké aktivity si vybereme. Další psychologickou vlastností, která se podílí na trávení volného času je motivace. To, jaký máme motiv, který můžeme vysvětlit jako příčinu lidského chování, hraje velkou roli při výběru aktivity. Můžeme říci, že je zcela určující. S motivací úzce souvisí vůle, kterou Vágnerová definuje takto: „*Vůle je schopnost chtění, vědomé volby určitého cíle a s ním spojeného úsilí, zaměřeného na jeho dosažení, které nebývá vždycky snadné.*“ (Vágnerová 2007, s. 79). Můžeme tedy říct, že na tom, jak silná je naše motivace a naše vůle, záleží, jakých výsledku dosáhneme.
- **demografické vlastnosti** – řadíme zde pohlaví a věk, přičemž věk můžeme považovat za jeden z nevýznamnějších faktorů, ovlivňující volný čas. To, jak lidé tráví čas se velmi liší v závislosti na životním období, ve kterém se nacházejí. U dětí v předškolním věku tvoří hlavní náplň celého dne hra. S přechodem do mladšího školního věku, tedy se zahájením povinné školní docházky přicházejí i první povinnosti, spojené zejména se školou. Nastává tedy nová organizace dne, kdy dítě začne dělit svůj čas na volný a „pracovní“, tento stereotyp ho bude provázet již celým životem. Velmi důležitá v tomto období je pomoc rodičů a pedagogů při výběru zájmových aktivit, nabídka je v dnešní době velmi pestrá a zajímavá a dítě v počátcích potřebuje jakousi oporu, při orientaci. Ve starším školním věku se u dítěte vyprofilují jeho zájmy, prostor volného času je v tomto období vnímán jako prostor, kde o sobě děti mohou svobodně rozhodovat. V období adolescence hraje při trávení volného času obrovskou roli vrstevnická skupina, které se budou podrobněji věnovat u vnějších faktorů. Období dospělosti je velmi silně ovlivněno profesí jedince, velkou roli zde hraje i rodinný život. Myslím, že je velmi důležité, aby si i při velké vytíženosti člověk našel čas sám pro sebe a pro své koníčky, a nesoustředil svůj veškerý volný čas na práci a rodinu. Stařecké období a volný čas je velice specifické. Lidé najednou disponují velkým množstvím volného času, na který nebyli zvyklí a je důležité, aby s ním smysluplně nakládali, proto je vhodné již před nástupem do důchodu se na toto období připravovat. Nemůžeme

opomenout ani pohlaví, sociální stereotypy, které nám říkají, které aktivity jsou vhodné pro muže, a které pro ženy, jsou myslím v dnešní době pasé, můžeme vidět, že existují ženské hokejové a fotbalové týmy, nebo naopak mužské akvabely. Dnešní svět nám zkrátka přináší velké možnosti při trávení volného času a boří předsudky o jeho trávení. (Vyhnálková, 2013)

- **zdravotní a fyzický stav** – při výběru aktivit, kterými budeme trávit volný čas můžeme narazit na určité limitující faktory. Je to zejména zdravotní stav a fyzická kondice. Zdravotní stav nás může limitovat jak dlouhodobě v případě dlouhodobé nemoci, vrozené vady apod., tak pouze krátkodobě v případě krátké nemoci, nebo lehčího úrazu. Fyzický stav je něco, co můžeme velmi dobře ovlivňovat zejména zdravým životním stylem, zdravou stravou, pohybem. Jako učitelka na 1. stupni mohu říci, že fyzická kondice dětí je velice slabá, narůstá počet obézních dětí a jako nejhorší vnímám to, že děti a často i jejich rodiče toto vůbec jako problém nevnímají a pohyb jim nepřináší žádnou radost, ale utrpení. Tělesná výchova se pomalu ale jistě propadá žebříčkem oblíbených předmětů na základní škole do spodních pater.

Vnější faktory

Mezi vnější faktory patří vše, co na nás působí zvenku. Může se jednat o rodinu, vrstevníky, školu, místo bydliště.

- **rodina** – rodinu můžeme bezesporu považovat za nejvýznamnější vnější faktor ovlivňující volný čas jedince. Děti jsou vzorce chování a trávení volného času vštěpovány zejména úzkou rodinou, tedy rodiči. Můžeme tedy říci, že role rodiny je v souvislosti s možnostmi trávení volného času, nezastupitelná. Podle Střelce (in Spousta aj., 1994, s. 110–111) má rodina několik možností, jak ovlivnit volný čas svých členů. Jedním z nich je ekonomická situace rodiny, zejména finanční zdroje, které mohou být využity na volnočasové aktivity. Další možností jsou psychologické podmínky, které rodina vytváří, záleží na tom, zda je rodina úplná, neúplná, zda je dítě jedináček, nebo má sourozence, jaká je v rodině atmosféra aj. Posledním faktorem je kulturní úroveň rodiny, tu může určovat třeba vzdělanost rodičů, jejich zaměstnání, hodnotová orientace rodiny. Každá rodina je naprosto jiná, je jinak stabilní, má jinou atmosféru a vyznává jiné hodnoty, a proto může každá rodina trávit svůj volný čas jinak. Důležité je, zejména v dětském věku, aby rodina trávila volný čas spolu. Polská autorka

Izdebska (1994) hovoří o rodině jako o jednom z nejdůležitějších vnějších faktorů, který vštěpuje dětem zásady a možnosti trávení volného.

- **vrstevníci** – tento faktor je nejvýznamnější zejména v období puberty, kdy je to pro děti a mládež prostor se samostatně a svobodně rozhodovat. Ve většině případů ji vytvářejí členové, kteří mají společné zájmy a blízký sociální status. Vrstevnické skupiny přináší dětem a mládeži možnost vyzkoušet si jiný styl, jiný vzorec chování a možnost diskuze nad tématy, která jsou pro ně zajímavá a důležitá. Přináší také důležitý pocit, že jedinec někam patří. Nutno ovšem zmínit, že neexistují pouze pozitivní vrstevnické skupiny, které může spojovat například sport, nebo hudba, ale i negativní, kdy důsledkem může být delikventní nebo asociální chování (Hofbauer, 2004).
- **lokální prostředí** – zde můžeme zahrnout zejména bydliště a školu. Místo, kde žijeme, má obrovský vliv na to, jakým způsobem budeme trávit volný čas. Lidé a děti, kteří žijí ve městě budou mít na rozdíl od lidí z venkova daleko větší možnosti při výběru volnočasových aktivit a trávení volného času. Ovšem jak uvádí Vyhnálková (2013) vesnické prostředí není dozajista tak anonymní a nebezpečné. Velký podíl na trávení volného času dětí na vesnici má škola a obecní úřad, resp. jejich postoj k této problematice, a to, zda jsou ochotni se v této oblasti angažovat.

Volný čas člověka může být ovlivněn různou kombinací těchto faktorů a na základně toho se rozhodujeme jakým způsobem budeme volný čas trávit.

2.4 Výchova ve volném čase a výchova mimo vyučování

Výchova ve volném čase

Pojem volný čas jsme si vymezili v podkapitole 2.1. Přejděme tedy k vysvětlení pojmu výchova. Výchova je: „*záměrné, dlouhodobé a cílevědomé působení vychovávajícího na vychovávaného*“ (Hájek, Hofbauer, Pávková 2008, s.65). Hofbauer, Hájek a Pávková uvádí 3 dimenze volného času

- **Výchova ve volném čase** – lze chápat jako prostor, ve kterém může na děti a mládež výchovně působit pedagog a pozitivně se podílet na jejich formování.
- **Výchova k volnému času** – účelem této dimenze je vést děti a mládež k takovému využívání jejich volného času, aby byli schopni ho trávit prospěšně pro sebe i pro ostatní.
- **Výchova prostřednictvím volného času** – tato dimenze se zaměřuje na obsahovou náplň volného času, aktivity, na používané metody a formy. Můžeme ji chápat jako

prostředek díky, díky kterému může být výchovně působeno. Tato dimenze tedy zdůrazňuje prostředky výchovy. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008, s. 67)

Z výše uvedeného třídění tedy vyplývá: „*že volný čas může být využit jako prostor, prostředek, tak i cíle.*“

Je nutno ovšem brát v potaz, že volný čas dětí a mládeže a volný čas dospělého člověka se liší, a to zejména v jeho rozsahu, nikdo nemá tolik volného času jako děti a mládež, kteří mají ještě málo povinností. Z tohoto důvodu může dojít k situaci, kdy dítě bude mít velké množství tzv. nadbytek volného času, proto je velice důležité, jak jsem již zmiňovala výše, pomoci se dětem zorientovat v možnostech trávení volného času tak, aby jej dítě dokázalo (samozřejmě i s pomocí rodičů) smysluplně vyplnit.

Dále můžeme najít rozdíly i v obsahu trávení volného času, toto ovšem velmi úzce souvisí s věkem. Obecně lze říci že to, jak tráví čas děti a mládež vyniká různorodostí a pestrostí činností na rozdíl od dospělé populace kde již můžeme nalézt určitou monotónnost.

S věkem souvisí také míra samostatnosti, čím starší dítě, tím větší míru samostatnosti předpokládáme, ovšem záleží to mimo jiné i na lokálním prostředí, u kterého jsem zmiňovala, že nabídka zájmových činností je sice ve městě daleko větší, ale městské prostředí se jeví jako více anonymní a nebezpečné. Proto mohou být rodiče daleko opatrnější než rodiče na vesnici, kde mohou dát dětem možnost projevit míru samostatnosti v dřívějším věku než ve městě.

Poslední charakteristikou, která odlišuje volný čas dětí a mládeže, je vliv pedagogů. V této věkové skupině je nutné pedagogické vedení nebo pedagogický dohled, zejména pokud dítě tráví volný čas v institucích mimo školní vyučování. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2004).

Výchova mimo vyučování

Výchova mimo vyučování je termín, který vychází z dříve používaných výrazů mimotřídní a mimoškolní výchova (Hofbauer, 2004).

Tento pojem vymezuje aktivity realizované mimo určité činnosti, reflektují tak, že i škola může nabízet zájmové činnosti a kroužky.

Zelinová (2012, s. 11) hovoří o pojmu výchova mimo vyučování jako o: „*ovlivňování volného času dětí a mládeže v období, kdy neprobíhá vyučování a děti nejsou pod bezprostředním vlivem rodiny*“.

Hanuliaková (2020) i Hájek, Hofbauer, Pávková (2008, s. 67) se shodují, že výchova mimo vyučování má čtyři hlavní znaky

- *výchova mimo povinné vyučování*

- *probíhá převážně ve volném čase*
- *probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny*
- *je institucionálně zajištěná*

Ve spojitosti s pojmy volný čas a výchova mimo vyučování se v posledním období velmi často začínají skloňovat také pojmy formální, neformální a informální výchova. Formální výchova můžeme charakterizovat jako vzdělávání, probíhající ve vzdělávací instituci, přičemž po absolvování se jedinec může prokázat dokladem potvrzující absolvování. Neformální výchova je taktéž institucionálně zajištěna, avšak účastník po jejím ukončení nemusí obdržet žádný doklad o absolvování. O informální výchově pak můžeme říci, že je to zcela přirozená součást našich životů a probíhá každý den. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008).

Výchova mimo vyučování má své specifické funkce, které poměrně podrobně popsali Pávková, Hájek, Hofbauer, Hrdličková, Pavlíková (2002, s. 39–42) jsou to: *funkce výchovně – vzdělávací, funkce zdravotní, funkce sociální, funkce preventivní*

- **Výchovně – vzdělávací funkce:** je považována za nejdůležitější úlohu s nejvyšším významem. Každá instituce, která se zabývá výchovou mimo vyučování, by měla přispívat k rozvoji schopností a zájmu, a motivovat účastníky a měla by i pomocí vychovatele, nebo pedagoga volného času zajišťovat, že volný čas bude trávený žádoucím způsobem
- **Zdravotní funkce:** v dnešní době vyspělých informačních technologií, se kterými pracují stále mladší a mladší děti a s obrovským nárůstem obezit u dětí nabývá dle mého názoru tato funkce na důležitosti. Jejím největším úkolem je vést děti ke zdravému životnímu stylu, poskytovat možnost pobytu na čerstvém vzduchu a podněcovat k pohybu. Vždy by měl vychovatel, nebo pedagog volného času zvolit takovou pohybovou aktivitu, která bude pro děti zábavná. U pohybových aktivit je nutné děti poučit o zásadách bezpečnosti a dbát jejich dodržování.
- **Sociální funkce** – za velice důležitou a potřebnou by tuto funkci označili dozajista zejména rodiče dětí. Tato funkce by měla zajišťovat, institucionální za péči o děti v době, kdy jsou v zaměstnání. Tato funkce má velký podíl na navazování sociálních kontaktů mezi dětmi. Tato funkce je velice důležitá zejména u dětí, které jsou umístěny v institucích plnících roli rodiny.
- **Preventivní funkce** – hlavním úkolem preventivní funkce je snaha zabránit výskytu sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, a to nejlépe tak, že děti a mládež budou svůj čas trávit smysluplně. V případě, že se však závadné chování vyskytne, pak je na

místě snaha ho co nejvíce minimalizovat. Prevenci můžeme rozčlenit do tří úrovní: **primární prevence** – snaží se předcházet vzniku nežádoucích jevů, a je zaměřena na celou populaci, **sekundární prevence** – je zaměřena na jedince, u kterých je předpoklad, že by k nežádoucímu chování mohli sklouznout, nebo by se mohli stát obětí, **terciární prevence** – zaměřuje se na zabránění recidivy, tedy pracuje s lidmi, u kterých došlo k sociálně patologickému chování.

Každé výchovné působení by mělo obsahovat všechny funkce ve vhodné a žádoucí míře, tak aby měl účastník pocit bezpečí, jistoty a taky pocit, že někam patří, je součástí „něčeho většího“, zejména ve vztahu k vrstevnické skupině.

3 INSTITUCIONÁLNÍ ZAJIŠTĚNÍ VOLNÉHO ČASU

Jak jsem již zmiňovala v předchozích kapitolách, volný čas dětí je specifický především svým velkým rozsahem a je třeba pomoci dětem se v nabídce volnočasových aktivit zorientovat, a především je žádoucí, aby z důvodů nedostatečných zkušeností dětí, byl jejich volný čas pedagogicky ovlivňován. Výchovná činnost, která ovlivňuje děti a mládež, by zpravidla měla probíhat v nějaké instituci. V této kapitole si představíme vybrané instituce pro výchovu mimo vyučování, které nám určuje školský zákon č. 561/2004 Sb. a blíže specifikuje vyhláška o zájmovém vzdělávání č. 74/2005 Sb. Dle této právní normy do školských výchovných zařízení, které mají podíl ve výchově ve volném čase zahrnujeme tyto instituce:

- *školská zařízení pro zájmové vzdělávání – zde patří školní družina, školní klub a střediska volného času, ty můžeme rozlišit podrobněji na domy dětí a mládeže, tzv. DDM a stanice zájmových činností tzv. SVČ*
- *školská výchovná a ubytovací zařízení dle vyhlášky č. 108/ 2005 Sb. můžeme do této kapitoly zahrnout i domovy mládeže tzv. DM, internáty a školy v přírodě (Hájek, Hofbauer, Pávková 2007), níže si přiblížíme vybrané instituce*
- *školská zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu*
(Vyhláška o zájmovém vzdělávání č.74/ 2005 Sb.)

3.1 Školská zařízení pro zájmové vzdělávání

Školní družina

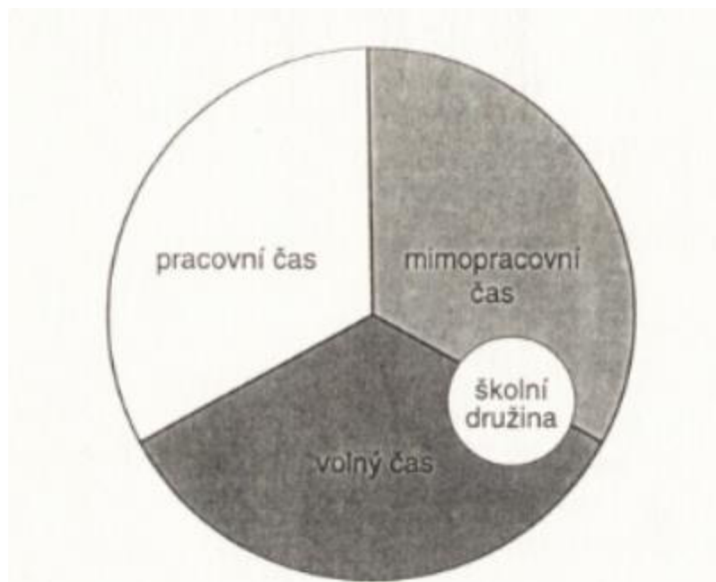
Školní družiny byly původně určeny jako sociální zařízení, postupem času však stále více vstupovala do popředí jejich výchovně vzdělávací funkce.

Volný čas dětí můžeme dle Hájka (Hájek, Hofbauer, Pávková a kol., 2008, s.16)) rozdělit do tří časových úseků na:

- *dobu pracovní – pobyt ve škole a čas, který potřebuje na přípravu do školy*
- *dobu mimopracovní – čas, který je potřebný k regeneraci a zajištění základních životních potřeb*
- *doba volného času – čas kdy se můžou svobodně rozhodnout čemu se budou věnovat*

Následující obrázek je krásným znázorněním toho, do kterých časových úseku volného času u dětí můžeme družinu zařadit. Družinu vidíme na pomezí času mimopracovního a času

volného, z čehož jasně plyne, že ve školní družině mohou děti smysluplně trávit svůj volný čas i využít čas strávený v ní k regeneraci a odpočinku.



Obrázek 1: Časové úseky dne, zdroj: Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008, s. 16 - publikace Školní družina

V současné době se školní družina vnímá jako zařízení pro výchovu mimo standardní vyučování. Školní družiny jsou obvykle zřizovány jako součásti základních škol, ale existují i případy, kdy jsou zřizovány nezávisle a slouží žákům z více škol současně. Tyto družiny jsou určeny pro žáky prvního stupně základní školy, tedy žákům od 1. – 5. ročníku, popřípadě žákům přípravných tříd, jsou-li ve škole zřízeny měla by naplňovat potřeby žáků 1. stupně základní školy. V praxi se ovšem mnohdy můžeme setkat se situací, že poptávka rodičů žáků daleko převyšuje nabídku míst, v tomto případě se nejčastěji využívá postup, kdy se místa ve školní družině zaplňují od nejmladších žáků, v praxi se tak může stát (tak jako se nám stalo v mém působišti loni), že do školní družiny se bohužel nedostane ani jeden žák ze 4. a 5. ročníku (pro letošní rok proto byla otevřena další třída). Školní družina bývá v provozu ve dnech školního vyučování, v období prázdnin má ředitel základní školy po projednání se zřizovatelem možnost omezit provoz školní družiny. Školní družina je zpoplatněna, od 1. 1. 2024 vešla v platnost novela školského zákona č. 561/2004 sb., kde nalezneme úpravu týkající se úplaty a sice, že výši úplaty za ŠD (i MŠ) nově stanovuje zřizovatel, nikoli ředitel školy, jak tomu bylo doposud.

Laická veřejnost často chápe školní družinu, jako „hlídací agenturu, kde si děti budou hrát“. Ovšem ŠD jsou součástí systému vzdělávání. Závazným dokumentem pro řízení školní družiny je školní vzdělávací program (ŠVP) pro školní družinu, který by měl vycházet z RVP

ZV a ŠVP dané školy, při které je ŠD zřizována. ŠVP školní družiny by mělo obsahovat tyto náležitosti: identifikační údaje, charakteristiku školní družiny, charakteristiku ŠVP, výchovné a vzdělávací oblasti a evaluační plán (ŠVP pro ŠD – Most do života, ZŠ a MŠ Mosty u Jablunkova).

Děti v ŠD jsou rozděleny do oddělení, nejčastěji dle věku. Toto dělení se jeví jako jedno z nejčastějších a vede k němu velice praktický důvod, žáci v každém ročníku mají různé počty hodin a vyučování končí v různých časech. Vedení každé školy se snaží děti do oddělení rozdělit tak, aby jim ŠD vždy navazovala na ukončení vyučování, zároveň ale musí myslet i ekonomicky, např.: nebudou ve stejnou chvíli otevřeny 2 družiny ve které bude prvních 60 minut po 15 žácích, ale tyto třídy ŠD spojí a budou tvořit jedno oddělení se 30 žáky, to je také horní limit pro naplněnost třídy ŠD. Nejnižší možný počet na třídě je 20 dětí.

Dle Hájka, Hofbauera a Pávkové (2008) je základní formou práce s dětmi ve školní družině *pravidelná činnost*, což znamená že vychovatel pracuje s dětmi přihlášenými k pravidelné každodenní docházce.

Dle Pávkové, Hájka, Hofbauera, Hrdličkové a Pavlíkové (2002) dělíme činnosti vykonávané v družině do 6 skupin:

- zájmová činnost – měly by být voleny činnosti, které přispívají k rozvoji různých zájmů dětí
- odpočinková činnost – měly by se řídit přáním dětí, ale zároveň splňovat určitou náročnost jak na pohyb, tak myšlení např. (četba knih a příběhů, stolní hry apod.)
- rekreační činnost – jsou činnosti pohybové, vykonávané nejlépe na čerstvém vzduchu
- sebeobslužné činnosti – zde může být zařazena zejména tvorba správných hygienických návyků
- veřejně prospěšné činnosti – děti by měly být vedeny k tomu, že ne vždy se musí něco dělat pro vlastní prospěch, ale i pro prospěch a užitek celé společnosti např. dobrovolnictví
- příprava na vyučování – v ŠD by mělo být umožněno dětem vypracovat si domácí úkoly (ovšem vždy po projednání se zákonným zástupcem dítěte), k tomuto bývá vyhrazen časový prostor, zejména v poslední hodině provozu ŠD, ovšem příprava na vyučování může probíhat také jako edukační vycházka, vzdělávací video, či film.

Všechny zmíněné funkce jsou důležité, každá oblast naplňuje jiný cíl, je ovšem nereálné zařazovat do plánu každý den jinou skupinu činností. V týdenní skladbě by však měla být

zahrnutá každá činnost. I ve školní družině je žádoucí nezapomenout na individuální přístup k dítěti a diferenciaci při různých aktivitách.

Školní klub

Školní kluby jsou stejně jako školní družiny zařízení pro poskytování zájmového vzdělávání. Účastníci mohou být žáci jedné nebo více škol. Jednou z největších odlišností mezi školním klubem a školní družinou je především věk účastníků, částečně se také liší jinými formami činností. Školní kluby jsou určeny zejména pro žáky 2. stupně základní školy, žákům nižšího stupně gymnázia a žákům konzervatoře. Účastnit se zájmového vzdělávání ve školním klubu mohou i žáci 1. stupně základní školy, kteří nejsou přijati k pravidelné denní docházce do družiny. Pravidelnou denní docházku definuje vyhláška č. 74/2005 Sb. takto: „*zájmové vzdělávání se uskutečňuje pravidelnou denní docházkou, tedy přihlášením k zájmovému vzdělávání nejméně 4 dny v týdnu po dobu nejméně 5 po sobě jdoucích měsíců*“.

S ohledem na větší nezávislost a samostatnost členů školního klubu oproti účastníkům školní družiny nemusí být účast v klubu pravidelná a není sledována žádným způsobem. Účast v školním klubu je dobrovolná a účastníci si zapisují svůj příchod a odchod do klubu do docházkové knihy. (Pávková, 2014)

Bendl (2015, s.135) rozlišuje činnost školního klubu do těchto forem:

- *pravidelná zájmová činnost v zájmových útvarech*
- *příležitostná zájmová a rekreační činnost*
- *otevřená nabídka spontánních činností*
- *podpora tzv. tvůrčích týmů, skupin iniciativních žáků s výrazným zájmovým zaměřením*

Nabídka činností školního klubu by stejně jako u školní družiny měla respektovat přání a zájmy žáků, tak aby prostřednictvím těchto činností byly naplněny potřeby účastníků.

Pedagogický pracovník ve volném čase dětí a mládeže je vždy velice důležitý. Ve školním klubu působí vychovatel, který sehraává v pedagogickém ovlivňování účastníků velkou roli, je to dáno zejména tím, v jakém období vývoje se účastníci nacházejí. Vychovatel ve školním klubu často pracuje s jedinci v období puberty, které se vyznačuje hledáním své vlastní identity, obdobím vzdoru, odklonem od rodiny, a naopak snahou o splynutí s vrstevnickou skupinou. Pedagoga ve školním klubu vnímají účastníci jako jakýsi vzor, často je dětem a mládeži příkladem, je jim rádcem a přítelem zároveň. Z toho důvodu Bendl (2015) tvrdí, že je lepší pokud je vychovatel ve školním klubu v „mladším věku“, zejména pro věkovou blízkost

k účastníkům. Vzdělávání ve školním klubu je zpoplatněno a od 1.1.2024 výši úplaty stanovuje zřizovatel.

Střediska volného času

Do těchto institucí pro zajištění trávení volného času se řadí: Dům dětí a mládeže (DDM) a stanice zájmových činností (SZČ). Střediska volného času se na rozdíl od školních družin a klubů věnují nabídce zájmového vzdělávání i pro dospělé jedince. Hlavní odlišností mezi Domem dětí a mládeže (DDM) a střediskem zájmových činností (SZČ) je v šíři nabídky zájmových útvarů, kdy se SZČ na rozdíl od DDM specializuje na jednu konkrétní oblast zájmů (např. ornitologie)

Střediska volného času jsou v provozu i ve dnech, pracovních dnech, kdy neprobíhá vyučování, typickým příkladem jsou letní, jarní, podzimní prázdniny. Pedagogické vedení v těchto institucích zajišťují dle zákona o pedagogických pracovnících pedagogové volného času, různí externisté, nebo dobrovolníci.

Bendl (2015) i Pávková (2014) popisují stejné formy činností středisek, které vycházejí z vyhlášky o zájmovém vzdělávání č. 74/2005 Sb. Tyto formy zájmových činností jsou zmíněny již v první kapitole, nyní pouze výběr několika z nich, které jsou typické pro tyto instituce:

- pravidelná činnost, kterou oba autoři shodně označují za základní formu činností
- příležitostné aktivity zájmového a rekreačního charakteru jsou aktivity, opakující se pravidelně ve stálém, ale dlouhém intervalu např. karneval
- táborová činnost, je tradiční a typickou formou činností těchto institucí, často se konají v době školních prázdnin, mohou být všeobecné nebo s programem a mohou být i jakýmsi vyvrcholením (odměnou) za celoroční práci a účast v zájmovém útvaru
- osvětová činnost se v tomto případě u účastníku a zejména u dětí a mládeže zaměřuje na prevenci sociálně patologických jevů a pedagogům nabízí různé vzdělávací akce

Zájmové vzdělávání ve středisku zájmových činností je poskytováno za úplatu, její výše je částečně určena příslušnou vyhláškou. Je zde však i prostor pro uplatnění pravomocí ředitele, který má z titulu své funkce možnost úplatu snížit nebo prominout.

Střediska volného času se taktéž snaží pracovat s handicapovanou populací a jedinci, kteří mají specifické vzdělávací potřeby. V této souvislosti Bendl (2015) hovoří, o dětech nadaných a talentovaných, kterým by se mělo dostávat pomoci s přípravou na další studia apod. Práce s tělesně handicapovanými a mentálně handicapovanými jedinci nejen v zájmovém

vzdělávání má svá specifika a bohužel ne vždy je těmto lidem a dětem umožněno stát se účastníkem zájmového vzdělávání v jimi vybrané činnosti. Mezi důvody odmítnutí často patří technické důvody DDM nebo SZČ (nejsou bezbariérově přizpůsobení), může to být i strach přijmout do kroužku takového účastníka z důvodu neznalosti a nezkušenosti. Výše jsem zmiňovala, že v DDM mohou pracovat i externisté a dobrovolníci, často z řad studentů, kteří se třeba s handicapovaným člověkem na kroužku nesetkali a mohou u nich panovat jisté obavy. Zájmové vzdělávání by však mělo být otevřeno všem bez rozdílu.

3.2 Školská výchovná a ubytovací zařízení

Zde řadíme: domovy mládeže, internáty a školy v přírodě. *„Každá tato instituce má jinou funkci, avšak všechny tyto instituce se však podílí na zajištění volného času zájmovým vzděláváním žáků a studentů, zajišťují taktéž celodenní výchovu, stravování a ubytování* „(Bendl 2015, s. 137 - 138). Tyto instituce jsou velmi důležité v ovlivňování volného času dětí a mládeže, protože ti jsou často velkou část týdne mimo osobní kontakt s rodinou, nejsou pod rodičovským dohledem, ti je tak nemůžou kontrolovat a mít přehled o jejich chování a pohybu a tyto instituce potažmo jejich zaměstnanci tuto funkci suplují.

Domovy mládeže

„Domov mládeže (DM) je instituce přímo přiřazená k škole, určená pro žáky a studenty středních a vyšších odborných škol, jejichž místo bydliště je vzdáleno natolik, že není možné denně dojíždět. Pro tyto žáky a studenty DM zajišťuje stravování a ubytování a disponuje kvalifikovaným pedagogickým pracovníkem, který se stará o jejich volný čas a snaží se vést je k plnohodnotnému využívání volného času.“ (Pávková, 2014, s. 41 – 42). DM může být určeno jak pro jednu střední nebo vyšší odbornou školu nebo učiliště a při dané škole zřízeno. Nebo může být zřízeno samostatně a pak může sloužit žákům různých škol. V této instituce jsou žákům a studentům nabízeny různé zájmové útvary, je poskytnuta možnost účastnit se rekreačních činností. Žáci a studenti, mohou této nabídce využít dle vlastního uvážení. Pozici pedagogického pracovníka zde dle zákona o pedagogických pracovnících zastává vychovatel, který má na starosti skupiny žáků a studentů nejčastěji v počtu 20–30. Kromě kontroly studijních výsledků, spolupráce s rodiči a zprostředkovávání pomoci pro slabší studenty, patří k práci vychovatele i vedení stanovené dokumentace, práce se studenty zejména v individuální forma a práce v malých skupinách.

Správný vychovatel by se měl snažit o to, aby zaujal co největší množství studentů, měl by umět zvolit správnou motivaci, to je dle Bendla (2015) jeden z hlavních úkolů vychovatelů

v těchto zařízeních, zejména proto, že studium bývá časově náročné a žáci a studenti nemají mnoho času na zájmové činnosti, o to více je potřeba výše zmíněné motivace.

Žáci a studenti mají v denním režimu vyhrazen pevný časový prostor pro přípravu na vyučování, během této doby by měly být omezeny všechny hlasité činnosti, jako poslech hudby. Zejména u studentů 1. ročníku je toto dodržování striktně vyžadováno s cílem vytvoření správných studijních návyků (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008).

Dle Bendla (2015) se výchovné pojetí v každém domově mládeže může lišit a to z důvodu skladby žáků a studentů, koncepcí domova a bezpochyby je to dáno i předchozími zkušenostmi pedagogů a možná i věkem.

Internáty

Hájek, Hofbauer, Pávková (2008, s. 148) popisují internát jako: „*instituci určenou pro děti a žáky se zdravotním postižením, které navazují na činnost škol pro ně zřízených*“. Internátní služby mohou být poskytovány dětem předškolního věku a žákům základních a středních škol s určitým zdravotním postižením, kdy je ovšem nutno zohlednit jejich postižení. Internát pro takové děti by měl v každém případě zajišťovat speciální pedagogickou péči a možnost rehabilitačního ošetření.

Taktéž kvalifikační požadavky na pracovníky v tomto zařízení jsou specifitější a více zaměřené na speciální pedagogiku. Pracovní skupiny jsou rovněž menší než u DM, přičemž počet dětí v pracovní skupině odpovídá počtu dětí ve třídě. Je nezbytné zajistit, aby vybavení internátu respektovalo individuální potřeby a zdravotní postižení dětí, žáků a studentů. (Bendl, 2015)

Školy v přírodě

„*Škola v přírodě je dalším výchovným a ubytovacím zařízením. Primárním úkolem ŠVP je uskutečňování ozdravných a zotavovacích pobytů ve vhodných podmínkách dětem a žákům, kteří plní povinnou školní docházku a zároveň žijí v prostředí, které je znečištěné a může negativně ohrožovat zdraví*“. (Bendl, 2015, s. 140). Škola v přírodě trvá zpravidla týden, může a nemusí mít i své stále vychovatele.

Během pobytu dětí a žáků na škole v přírodě je upraven i jejich školní rozvrh tak, aby bylo v co nejvyšší možné míře využíváno jak pobytu a vyučování venku, tak poznávání zajímavostí v místě pobytu a jejich zakomponování do vyučování. Po dobu vyučování jsou pod dohledem pedagoga – velmi často třídního učitele. Po obědě a odpoledním klidu následuje mimoškolní vyučování, kdy čas s dětmi tráví druhý pedagog, který na škole v přírodě působí

v roli vychovatele. Je to doba, kdy jsou dětem nabízeny aktivity pro rozvoj zájmů, zároveň však odpočinek, je to tedy pedagogicky ovlivněný kvalitně trávený volný čas.

Jako primární funkce školy v přírodě je dle Bendla považována funkce zdravotní, kdy ke zdraví dětí a žáků přispívá pobyt na čerstvém vzduchu, zdravá strava, pravidelný pitný režim. Jako další funkce Pávková (2014) uvádí funkci výchovně-vzdělávací, sociální a preventivní. Velmi významná se jeví i funkce sociální, děti na škole v přírodě jsou bez dohledu a podpory rodičů, mají prostor prokázat, jak jsou samostatní, nabízí se jim možnost navazovat nová přátelství a prohlubovat stávající, zdokonalují se v práci v týmech a učí se, jak reagovat v konfliktních situacích.

Pedagogičtí pracovníci by se měli snažit vytvářet na škole v přírodě příjemné podněcující prostředí, ve kterém se jak dospělí, tak i děti budou cítit dobře. Pedagogům se také otevírá možnost poznat děti i v jiném než školním prostředí.

Po ukončení školy v přírodě by vždy mělo následovat hodnocení jak z řad dětí a žáků, tak z řad učitelů a vychovatelů. Děti a žáci se mohou vyjádřit jak ústně, tak kresbou, pomocí dotazníku nebo slohovou prací. Hodnocení z řad pedagogů probíhá většinou ústně formou rozhovoru. Takovéto hodnocení je velice přínosné jak pro plánování další školy v přírodě, pro ostatní ročníky, tak i jako zpětná vazba pro pedagogy školy, kteří byli s dětmi vysláni i pro ty, kteří jsou zaměstnanci školy v přírodě.

3.3 Další školská zařízení

Mezi další školská zařízení, která výchovně působí ve volném čase dětí a mládeže dle Bendla (2015, s. 142 - 145) i Hanuliakové (2020) řadíme:

- **školská zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu** – do této kategorie spadají diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy
- **obce a nestátní neziskové organizace** – zde můžeme zařadit různé zapsané spolky a nadace. Tato sdružení často pracují jak s dětmi a mládeží, tak i s dospělými.
- **círky a náboženské společnosti** – v nábožensky silných oblastech (jako je například mikroregion Jablunkovsko) církve velmi ovlivňují volný čas jedinců, farnosti mohou pořádat různé tábory, besedy, výlety.
- **nízkoprahová zařízení pro děti a mládež** – vyznačují se snadnou dostupností pro všechny osoby a širokým záběrem při pomoci s řešením problémů.
- **dobrovolnická hnutí** – tato hnutí nejčastěji pomáhají s efektivním vyplněním volného času různým menšinám, ať již etnickým nebo lidem z ekonomicky slabších vrstev.

U těchto skupin obyvatelstva se dobrovolníci snaží vzbudit zájem o zájmovou činnost a ukázat dětem možnosti, jak kvalitně trávit volný čas.

Všechna tato zařízení pro volný čas jsou důležitou součástí celkového vzdělávacího prostředí a poskytují dětem, žákům a studentům příležitosti k rozvoji dovedností, zájmů a vytváření vzájemných vazeb s ostatními spolužáky. Jsou klíčové pro podporu celkového rozvoje studentů mimo klasický školní systém.

3.4 Základní malotřídní školy

Školský zákon nám nespécifikuje přesnou definici malotřídní školy, ovšem říká nám, že lze zřídit základní školu o jedné, dvou, nebo třech třídách. Průcha (2001, s. 52) definuje malotřídní školy jako: „*takové základní školy, v nichž jsou alespoň v jedné třídě vyučování společně žáci z více ročníků*“.

Ve věku, kdy děti postupují vzdělávacím systémem, je volný čas zásadním prvkem jejich každodenního života. Zejména na malotřídní škole, kde je prostor pro individuální přístup ke vzdělávání, je volný čas klíčovým faktorem pro rozvoj dětí. Tento čas, mimo standardní vyučovací hodiny, poskytuje dětem možnost objevovat své zájmy, rozvíjet dovednosti a budovat vztahy s vrstevníky a učiteli. Je to doba, která může posílit dětskou kreativitu, sociální dovednosti a emocionální inteligenci.

Důležitou součástí volného času na malotřídní škole je také podpora sociální interakce. Malé třídy a přátelské prostředí vytvářejí ideální podmínky pro budování vztahu mezi dětmi. Díky společným volnočasovým aktivitám se děti učí spolupráci, komunikaci. Tyto dovednosti mohou zužítkovat jak ve školním prostředí, tak i v budoucím životě.

Specifika trávení volného času dětí na malotřídních školách jsou unikátní, často reflektující intimní atmosféru těchto škol a potřeby jednotlivých dětí, což je pro děti velice přínosné. Můžeme vyzdvihnout zejména tato specifika trávení volného času dětí na malotřídní škole.

- **Individuální přístup** – díky menšímu počtu dětí jak ve škole, tak i často v zájmovém útvaru mají vedoucí zájmového útvaru možnost poskytnout individuální podporu a pozornost každému žákovi. Jednotlivé aktivity může lépe přizpůsobovat individuálním zájmům a potřebám dětí.
- **Blízký vztah s vychovatelem, nebo pedagogem volného času** – děti v malotřídních školách si velmi často vybudují blízký vztah s učiteli, kteří v odpoledních hodinách

působí jako vedoucí zájmových útvarů. Můžeme to však vnímat jako výhodu, kdy tato situace často vede k většímu zapojení dětí a jejich otevřenosti ve volném čase.

- **Spolupráce různých věkových skupin** – na malotřídních školách nejsou často zájmové útvary pro účastníky rozlišeny dle věku, zejména z důvodu, že tyto školy nejsou tak početné, aby dětmi v požadovaném věku zaplnily všechna místa. Proto se v zájmových útvarech setkávají děti od 1. – do 5. ročníku. Takto obsazený zájmový útvar je dozajista i výzvou pro vedoucího kroužku, kdy musí se skupinou pracovat více diferencovaně než se skupinou, kterou tvoří děti stejného věku.

Celkově lze říci, že volný čas na malotřídních školách nabízí jedinečné prostředí pro rozvoj dětí. Díky individuálnímu přístupu, blízkému vztahu s učiteli i vedoucími zájmových útvarů, rozmanitosti aktivit a zaměření na osobní rozvoj mají děti možnost rozvíjet se v různých směrech a tím objevovat i svůj potenciál, což může ovlivnit jejich rozvoj.

4 MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK

Mladší školní věk můžeme charakterizovat jako období mezi 6. (popřípadě 7. rokem v případě odkladu školní docházky) a 10. – 11. rokem. Pro dítě je počátek tohoto období velmi náročné, zejména ve spojitosti s nástupem povinné školní docházky, kdy nástup do školy přináší dětem novou zátěž, která se znásobuje i pozdějším tlakem na výkon (Langmeier, Krejčířová, 1998). Nástup k povinné školní docházce je pro děti významným mezníkem a je velmi důležité dítě dobře připravit na přechod na základní školu.

V odborné literatuře se můžeme setkat s různými vymezeními vývojových stádií a jejich specifikací.

E. H. Erikson vytvořil teorii psychosociálního vývoje osobnosti, kdy rozčlenil psychický vývoj člověka do 8 stádií. Erikson o mladším školním věku hovoří jako o období příčinnivosti proti inferioritě, též nazývaná jako fáze snaživosti. V tomto období dochází zejména k rozvoji rozumových schopností, mění se také sebepojetí dítěte, které souvisí s výkonem a školní zkušeností. Tyto atributy mohou dále ovlivnit další směřování dítěte (Vágnerová, 2012).

Podobně tuto věkovou skupinu charakterizuje i Piaget, který ji řadí do fáze konkrétních logických operací. Dle něj dítě v tomto věku dělá velký pokrok zejména v myšlení, které je dle jeho názoru daleko flexibilnější a dítě dokáže používat různé postupy řešení a dle potřeby je obměňovat.

Podle Vágnerové (2012, s. 255) můžeme chápat školní věk jako: „*období oficiálního vstupu do společnosti*“. Tato uznávaná psycholožka dělí školní věk na 3 fáze:

- **raný školní věk** – od nástupu do školy do 9 let (tedy 1. stupeň základní školy)
- **střední školní věk** – od 9 let do 11–12 let (období přechodu z 1. stupně ZŠ na 2. stupeň ZŠ)
- **starší školní věk** – od přechodu na 2. stupeň ZŠ do ukončení povinné školní docházky

Věkové určení u kategorií se může trochu lišit a posunout směrem nahoru. Je to způsobeno zejména tím, že Česká republika má velmi vysoký počet odkladů tzn. že dítě nastupuje do školy v 7 letech. Můžeme se jen dohadovat čím je to způsobeno. Důvody lze bezesporu hledat v covidové době, kdy online výuka byla pro některé rodiče nevyhovující a ze strachu, že tato situace bude přetrvávat, vyřídili dítěti odklad. Jako jeden z důvodů často rodiče uvádějí „prodloužení dětství“. Velmi často se k odkladu uchylují také rodiče tzv. prázdninových dětí, tedy dětí narozených v letních prázdninových měsících.

4.1 Tělesný a pohybový vývoj

Zhruba v 6 letech je většina dětí připravena na školu tzn. že dítě je schopno zvládnout nároky, které na něj budou kladeny na 1. stupni základní školy (Helus, 2004). Dítě by mělo být schopno chápat, co od něj škola očekává a taktéž chápe smysl vzdělávání (Vágnerová, 2000).

V tomto období dochází ke změnám ve vývoji v porovnání s věkem předškolním. S nástupem dětí do základní školy částečně ustává i rychlý růst dětí, který je typický pro věk předškolní a poté pro starší školní věk. Mezidobí, tedy mladší školní věk, se vyznačuje rovnoměrným plynulým růstem (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Po pohybové stránce se dítě v období mladšího školního věku stává daleko obratnější, jeho pohyby jsou daleko přesnější a postupně jsou schopny zvládnout komplikované pohybové úlohy, jako například cviky na kladině, hod míčem na cíl. V období mladšího školního věku je pohyb velmi důležitou součástí výchovně vzdělávacího procesu. Každé dítě má různou potřebu pohybu, má ji však každý. V tomto období můžeme často vidět situaci, že děti si pohyb vynucují a pokud se jim ho nedostává, jsou velmi roztržité, neposedné (Kuric, 1964).

Tělesný růst má také velký vliv na vývoj hrubé a jemné motoriky, ta by se měla v tomto období výrazně zlepšovat. Vývoj motoriky ovlivňují dle Langmeiera a Krejčířové (1988) např. věk, a také fakt, zda a jakou mají děti podporu u rodičů. Mezi další faktory, které se podílí na ovlivňování motorického vývoje je např. růst dítěte, fyzický vývoj.

Vývoj a zlepšování jemné motoriky je velmi žádoucí zejména pro nácvik psaní v 1. ročníku základní školy. Dítě by mělo z mateřské školy přicházet se správným úchopem a uvolněnou rukou. V souvislosti s psaním je třeba zmínit pojem lateralita, kterou Křišťanová (1991, s.11) definuje jako: „*odlišnost, nesouměrnost, rozdílnou aktivitu jednoho z párových orgánů (horních a dolních končetin, očí, uší). Leváctví a praváctví je přirozený projev laterality.*“ Nejčastěji se v literatuře můžeme setkat s tímto vymezením laterality: „*je to přednostní používání jednoho z párových orgánů (noha, ruka, oko, ucho). Lateralita je dominance jedné z mozkových hemisfér*“ (Zikl, Bendová 2004, s. 65). S lateralitou a jemnou motorikou souvisí také rozvoj kresby. Dítě nastupující na povinnou školní docházku by mělo být schopno nakreslit postavu se všemi náležitostmi v obličeji, správnými počty prstů a všemi končetinami a částmi těla. Zhruba v 9 letech by dítě mělo být schopno nakreslit postavu, resp. obličej z profilu.

Jemná motorika a koordinace pohybů je důležitá také při používání přístroje, což souvisí se samoobsluhou dětí. Děti by měly být schopné se samostatně najíst přístrojem, zvládat hygienu a umět se samostatně obléknout a zavázat si boty. V oblasti hrubé motoriky by dítě mělo být

schopno chodit po schodech a našlapovat jak pravou, tak levou nohou mělo by umět házet míčem i jej chytat. K rozvoji těchto dovedností slouží v základní škole zejména předmět tělesná výchova, popřípadě sportovně zaměřené volnočasové aktivity.

Langmeier a Krejčířová (1998) uvádí jako jednu z částí tělesného a pohybového vývoje také smyslové vnímání. Největší pokroky v oblasti vnímání můžeme u dětí v mladším školním věku vidět zejména v oblasti zrakového a sluchového.

Nutno ovšem dodat, že rozvoj koordinace jak motorické, tak senzomotorické je velmi ovlivněno zráním CNS (centrální nervové soustavy) (Vágnerová, 2012).

4.2 Kognitivní vývoj

Během mladšího školního věku dochází k významným změnám v kognitivních schopnostech dítěte, včetně rozvoje paměti, pozornosti, logického myšlení a vnímání. Děti začínají chápat svět kolem sebe stále více abstraktně a začínají se zajímat o složitější myšlenkové procesy (Vágnerová, 2012).

Kognitivní vývoj v této fázi je ovlivněn interakcemi mezi dítětem a jeho prostředím, včetně rodiny, školy, vrstevníků a kultury. Děti v tomto věku začínají aktivně hledat a získávat nové poznatky a dovednosti, a to prostřednictvím hry, školních aktivit a sociální interakce (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Kognitivní vývoj dítěte mladšího školního věku podrobně popisuje Piaget ve své knize Teorie kognitivního vývoje, ve které uvádí, že období mladšího věku je dávno na úroveň konkrétních logických operací. Což dle Piageta znamená: „*respektování základních zákonů logiky a konkrétní reality*“ (Piaget in Helus 2004, s. 2008).

Helus (2004) upřesňuje schopnosti dítěte mladšího školního věku:

- „*operace rozlišování a třídění osob, předmětů nebo jevů podle různých kritérií*“: tzn. že jedinec dokáže rozdělit předměty dle určitého kritéria a poté je dle jiného přeskupit
- „*operace zahrnutí*“: tzn. že jedinec dokáže sloučit různé předměty do kategorií a pak v nich rozpoznat skupiny. Zde jako typický příklad uvádí Helus (2004) případ se zvířaty, kdy dítě je schopno do kategorie zvířata zahrnout různé třídy jako savci, plazi atd. a zároveň vidí, že zvířata mohou mít něco společného.
- „*zvratné myšlení*“: Helus vysvětluje jako myšlení, které umožňuje rozumět stálosti množství. Tzn.: že v úzké a vysoké nádobě může být stejné množství vody jako v malé a široké nádobě, dítě porozumí tomu, že si to může ověřit, vodu přelít a zjistit tak, že množství je stejné.

- „*decentrace*“: což znamená, že dítě je schopno se na různou situaci podívat z různý úhlu pohledu. Typické příklady decentrace uvádí Helus na přírodě a tvrdí, že „*rozumět přírodě a společnosti znamená dívat se na věci z několika stran*“.

Zároveň s poznávacími procesy se rozvíjí i paměť, protože to je v poznávání opěrným bodem. Abychom mohli rozvíjet a prohlubovat naše znalosti musíme si zapamatovat ty dosavadní.

4.3 Emoční vývoj a socializace

Proces socializace u dětí započíná hned po jejich narození, více se začínají socializovat v předškolním období, což souvisí s nástupem do mateřské školy, kde si utváří první kamarádské vazby a hledají si své místo ve skupině. Tento proces pokračuje i po nástupu do základní školy, místa, kde se dítě připravuje na další fáze života. V období mladšího školního věku jsou velmi důležité vztahy mezi lidmi mimo rodinu. Dítě se najednou stane součástí různých sociálních skupin, ať už je to nová školní třída, nová vrstevnická skupina – třeba kolektiv na volnočasových aktivitách, které v tomto věku děti začínají navštěvovat častěji. V každé sociální skupině, kde je dítě součástí si musí najít a vybudovat sociální pozici, sociální status, což dohromady tvoří sociální roli.

Vágnerová (2012) uvádí, že socializace probíhá ve třech důležitých oblastech:

- rodina – která představuje jistotu a zázemí
- škola – místo, kde dítě získává nové poznatky a zažívá první úspěchy a neúspěchy
- vrstevnická skupina – pro děti jedno z velmi důležitých prostředí, kde si mohou vyzkoušet jiný styl, jiné chování, učí se řešit konflikty a postupně se s vrstevnickou skupinou ztotožňuje

Na socializaci se zajisté podílí i emoční vývoj dítěte. Velkou roli v emočním vývoji hraje zrání CNS (centrální nervové soustavy). Velký rozvoj v tomto období je viditelný zejména u emoční inteligence, tedy v tom, jak je dítě schopno zorientovat se v emocích svých i emocích jiných lidí (Vágnerová, 2012).

Na školácích bychom měli být schopni pozorovat lepší schopnost regulace emocí oproti dětem ve věku předškolním. Jedním z hlavních rozdílů je dle Vágnerové (2012) to, že děti mladšího školního věku jsou schopné emoce předstírat.

Emoční vývoj dětí mladšího školního věku představuje klíčový aspekt jejich celkového rozvoje. Během tohoto období procházejí děti řadou emocionálních změn a výzev, které mají vliv na jejich pohodu, chování a sociální interakce. Je důležité porozumět těmto procesům a poskytnout dětem podporu a prostředí, které jim umožní zvládat své emoce a vyrovnávat se s různými životními situacemi.

5 SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI PRÁCE

Cílem diplomové práce v teoretické části bylo popsat pojmy, které se vážou k problematice nabídky zájmových útvarů pro žáky 1. stupně základních malotřídních škol v mikroregionu Jablunkovsko. Teoretická část této práce je rozdělena do čtyř kapitol. Všechny kapitoly byly vypracovány s využitím odborné literatury.

První kapitola se věnuje problematice zájmů, zájmového vzdělávání a zájmové činnosti, jsou zde definovány základní pojmy a právní předpisy. Velký prostor v této kapitole dostalo dělení zájmových činností, kde je poměrně podrobně popsána každá kategorie. Dále se kapitola věnuje také organizačním formám zájmového vzdělávání a jeho funkcím.

Kapitola druhá popisuje volný čas, který je zde vymezen jak pozitivně, tak negativně. Jsou zde prezentovány funkce volného času z pohledu několika autorů. Poměrně velká část kapitoly je věnována faktorům ovlivňující trávení volného času dětí a mládeže a kapitola je ukončena podkapitolou s názvem Výchova ve volném čase a výchova mimo vyučování, u které jsou popsány její funkce.

Ve třetí kapitole jsme se zabývali institucemi, které se věnují volnému času. Kapitola je rozdělena na 4 podkapitoly. Největší prostor je věnován školským zařízením pro zájmové vzdělávání, tedy školním družinám, školním klubům a střediskům volného času. Dále jsou zde zmíněny školská ubytovací a výchovná zařízení, další školská zařízení a malotřídní školy, kterým je věnována samostatná podkapitola. Snaží se nám přiblížit specifika ve trávení volného času v tomto typu škol.

Poslední kapitola se zabývá vývojovým obdobím zvaným mladší školní věk. V úvodu této kapitoly je pojem mladší školní věk vymezen z pohledu několika autorů. Můžeme říci, že mladší školní věk souvisí s nástupem do školy, nastává tedy v 6–7 letech a jeho ukončení je vymezeno počátkem pohlavního zrání, které se pojí s nástupem na 2. stupeň základní školy. Dále je v kapitole popsán tělesný vývoj a růst, kognitivní vývoj a celou práci uzavírá podkapitola emocionální vývoj a socializace.

II EMPIRICKÁ ČÁST

Empirická část práce navazuje na část teoretickou a je zaměřena na kvantitativní výzkum týkající se nabídky zájmových útvarů v mikroregionu Jablunkovsko. Tato část práce začíná pohledem na aktuální stav řešené problematiky a pokračuje kapitolou věnující si výzkumnému šetření, ve které jsou uvedeny dílčí cíle výzkumu, výzkumné deskriptivní i relační otázky a formulovány hypotézy, které budou ověřovány. Dále je popsán výzkumný soubor a metoda výzkumného šetření. Zvolenou metodou výzkumu je dotazník. Následná kapitola je věnována samotné analýze výsledků výzkumného šetření, poté následuje diskuze nad výsledky, a nakonec samotný závěr práce.

6 ZHODNOCENÍ AKTUÁLNÍHO STAVU ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY

Nabídka volnočasových aktivit základními školami, a nejen těmi malotřídními má velký význam. Zájmové aktivity na základních školách jsou důležitou součástí vzdělávacího procesu a mohou mít významný dopad na osobnostní a sociální rozvoj žáků. Je zásadní, aby základní školy věnovaly pozornost tomu, jakým způsobem jsou tyto aktivity zařazovány do vzdělávacího procesu a jakým způsobem je zajištěna jejich dostupnost a atraktivita pro žáky.

Požadavky rodičů na volnočasové aktivity dětí se stále stupňují a školy a různá volnočasová zařízení by měla být schopna reagovat na tuto poptávku. Šerák (2009) uvádí, že do zájmového vzdělávání se méně zapojují dospělí lidé, kteří dosáhli základního nebo středního vzdělání, zatímco ale základním vzděláním projde každý jedinec, vysokoškolské vzdělání je stále vymezeno pro určitý okruh uchazečů. Rozdíl v množství času, který věnuje sám sobě vysokoškolák a člověk se základním vzděláním je 2,5 hodiny týdně. Z toho můžeme usuzovat, že děti vysokoškolsky vzdělaných rodičů mají, co se týče trávení volného času lepší vzor a jsou vedeny ke smysluplnému trávení volného času.

Každé školské zařízení provozující zájmové útvary se musí dle zákona řídit zpracovaným ŠVP, to by v našem případě mělo vycházet z RVP ZV, ve kterém ovšem nenalezneme přímo pojem zájmový útvar, nicméně lze je považovat za jakýsi výchozí a opěrný bod pro zpracování dokumentace ŠVP. Snahou zájmových útvarů by mělo být kromě vlastní náplně dle zaměření útvaru, i rozvoj klíčových kompetencí. Ty by měly být v ŠVP specifikovány. S narůstajícím zájmem rodičů a dětí o volnočasové aktivity dochází dle Pospíšila (2016) k časté aktualizaci nabídky a snaze nabídku zájmových útvarů zatraktivnit a reagovat na aktuální trendy v oblasti volnočasových aktivit dětí.

Zájmové útvary jsou často zřizovány i základními školami, dle výzkumu Krausové (2008) ovšem není standardem, že každá základní škola zájmové útvary pro žáky nabízí, jako důvod přitom uvádí, neochotu učitelů zájmové útvary realizovat. Ve výroční zprávě na rok 2022/2023 ČŠI uvádí, že ve školním roce 2022/2023 nabízelo zájmové vzdělávání celkem 5155 školských zařízení. Nejvyšší nabídka byla ze strany ŠD (více než 80). Pokud tento údaj srovnáme se školním rokem 2017/2018 zjistíme, že počet školských zařízení se zvýšil v průměru o 3,6 %.

Odborníci se shodují v tom, že pedagog volného času i vychovatel by měli být lidé kvalifikovaní pro tuto práci s dětmi, měli by se zajímat o problematiku i nové trendy, protože oni jsou ti, kteří náplň zájmových útvarů plánují a realizují. Je velmi důležité děti motivovat ke správnému trávení a využívání volného času (Pospíšilová, Komínková 2015), (Knotová, 2011).

7 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V této kapitole bude popsán průběh výzkumného šetření, včetně popisu samotného výzkumu a analýzy a interpretace výsledků šetření. Tato část diplomové práce je rozdělena do několika podkapitol.

První podkapitola bude věnována dílčím cílům, deskriptivním a relačním otázkám a hypotézám. V další podkapitole je popsán výzkumný vzorek a poslední podkapitola je věnována popisu metody výzkumného šetření. Výzkumné šetření je pak popisováno a interpretováno v kapitole č. 7 a kapitola č. 8 je věnována diskuzi nad výsledky výzkumného šetření.

7.1 Cíle otázky a hypotézy výzkumného šetření

Dílčí cíle výzkumu

1. Zjistit, zda rodiče považují nabídku zájmových útvarů na 1. stupni základních malotřídních škol v mikroregionu Jablunkov za adekvátní.
2. Zjistit, zda rodiče považují nabídku zájmových útvarů v DDM Jablunkov za adekvátní.
3. Zjistit rozdíly ve výběru zájmových útvarů v základních malotřídních školách v mikroregionu Jablunkov mezi dětmi místními a dětmi dojíždějícími.
4. Zjistit, zda rodiče považují výši úplaty za zájmové útvary v základních malotřídních školách v mikroregionu Jablunkovsko a v DDM za přijatelnou a odpovídající.

Deskriptivní výzkumné otázky

1. Jaké typy zájmových útvarů preferují rodiče pro své děti?
2. Jaké typy zájmových útvarů nabízí základní malotřídní škola, kam dochází dítě oslovených rodičů?
3. Jaká je spokojenost rodičů s nabídkou zájmových útvarů na škole, kterou navštěvuje jejich dítě?
4. Jaké typy zájmových útvarů nabízí DDM, kam dochází dítě oslovených rodičů?
5. Jaká je spokojenost rodičů s nabídkou zájmových útvarů v DDM, kterou navštěvuje jejich dítě?
6. Jakou informační infrastrukturu a komunikační kanály rodiče využívají k získání informací o nabídce zájmových útvarů na škole, kterou navštěvuje jejich dítě v mikroregionu Jablunkov a v DDM Jablunkov?

7. Jaké jsou preference rodičů na délku jednotlivých zájmových útvarů?
8. Jaké jsou preferované časy a dny pro konání zájmových útvarů z hlediska rodičů?
9. Jaká výše roční úplaty za jeden zájmový útvar by byla dle názorů rodičů odpovídající a přijatelná?
10. Jakou částku jsou rodiče ochotni zaplatit za zájmový útvar na 1. stupni základní školy?
11. Jak často mají rodiče možnost vyjádřit se a komunikovat se školou o nabídce zájmových útvarů?
12. Jaká jsou hlavní omezení nebo problémy, se kterými se rodiče setkávají při výběru zájmových útvarů pro své dítě?
13. Jaké faktory ovlivňují rozhodnutí rodičů, zda bude dítě navštěvovat zájmové útvary ve své škole nebo v DDM Jablunkov?

Relační výzkumné otázky

1. Existuje rozdíl mezi počtem rodičů, kteří ve výběru kroužků upřednostní zájmové útvary na 1. stupni základní školy a mezi těmi, kteří upřednostní DDM Jablunkov?
2. Existuje rozdíl mezi počtem rodičů, kteří považují vyšší úplaty za zájmové útvary za odpovídající a přijatelnou a mezi těmi, kteří považují cenu za zájmové kroužky za vysokou?
3. Existuje rozdíl v účasti v zájmových útvarech nabízených základní malotřídní školou mezi dětmi z místních rodin a dětmi dojíždějícími na danou základní školu?

Na základě relačních výzkumných otázek byly formulovány hypotézy.

Hypotézy

H1 Četnost rodičů, kteří preferují zájmový útvar v ZŠ a přihlašují zde děti častěji je vyšší než četnost rodičů, kteří preferují zájmové útvary v DDM.

Tato hypotéza bude ověřována v rámci dotazníkového šetření. Hypotéza bude potvrzena za předpokladu, že rodiče budou preferovat častěji nabídku zájmových útvarů na 1. stupni základních malotřídních škol než nabídku DDM.

H2 Četnost rodičů, kteří vyšší úplaty za zájmové útvary vnímají jako odpovídající a posílají děti na zájmové útvary je vyšší než četnost rodičů, kteří vyšší úplaty vnímají jako vysokou.

Tato hypotéza bude ověřována v rámci dotazníkového šetření. Hypotéza bude potvrzena za předpokladu, že rodiče, kteří vyšší úplaty za zájmové útvary vnímají jako odpovídající budou posílat děti na zájmové útvary častěji než rodiče, kteří vyšší úplaty vnímají jako vysokou.

H3 Četnost rodičů místních dětí, kteří volí pro své děti zájmový útvar v základní malotřídní škole, je vyšší než četnost rodičů dětí dojíždějících.

Tato hypotéza bude ověřována v rámci dotazníkového šetření. Hypotéza bude potvrzena za předpokladu, že rodiče místních dětí budou volit pro své děti častěji zájmový útvar v základní škole než rodiče dětí dojíždějících.

7.2 Výzkumný soubor šetření

Výzkum k této diplomové práci se týkal rodičů žáků, kteří navštěvují 1. stupeň základní malotřídní školy v mikroregionu Jablunkov. Těchto škol je v regionu celkem 6 + 1 odloučené pracoviště patřící pod plně organizovanou školu. Pro tuto práci je pojem malotřídní škola vysvětlen v kapitole a podkapitole č. 3.4. Jsou to školy: Základní a mateřská škola Bukovec, Základní a mateřská škola Písečná, Základní a mateřská škola Dolní Lomná, Základní a mateřská škola Hrádek ve Slezsku, Základní a mateřská škola Milíkov, Základní a mateřská škola Košařiska a Základní a mateřská škola Hřčava – odloučené pracoviště Základní a mateřská škola Mosty u Jablunkova. Byly vybrány pouze školy s českým jazykem vyučovacím. Jedinou podmínkou pro to, stát se respondentem tohoto dotazníkového šetření bylo, aby jejich dítě bylo žákem jedné z těchto základních malotřídních škol. Základním souborem pro tuto práci tedy byli všichni rodiče žáků, kteří navštěvují 1. stupeň základních malotřídních škol v mikroregionu Jablunkovsko. Výběrovým (reprezentačním) souborem potom rodiče, kteří správně a úplně vyplnili dotazník.

7.3 Metoda výzkumného šetření

Vzhledem k tomu, že jsem si pro výzkumné šetření v diplomové práci zvolila kvantitativní design, který se vyznačuje sběrem dat od velkého množství respondentů, vybrala jsem si metodu dotazníku.

Chráška definuje dotazník jako: „*soustavu předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou seřazeny a na které dotazovaná osoba odpovídá písemně*“ (Chráška, 2010, str. 63). Výhoda u metody dotazníku spočívá zejména v tom, že v relativně krátkém čase, je výzkumník schopen dostat poměrně velké množství odpovědí od velkého množství respondentů. Můžeme tedy říct, že tato metoda je výhodná jak z ekonomického, tak

časového hlediska. Jako nevýhodu můžeme vnímat skutečnost, že výzkum je zcela anonymní, výzkumník si s respondenty nevytvoří žádný vztah a v případě potřeby nemůžeme pokládat doplňující otázky. Metoda dotazníku je u kvantitativního výzkumu nejčastěji používanou metodou (Chráska, 2010).

V dotazníku byly použity otázky uzavřené, polouzavřené a škálové otázky. Dotazníkové šetření bylo prováděno na bázi dobrovolnosti.

Dotazník byl rozvržen do několika částí. V úvodu dotazníku bylo krátké představení jak výzkumníka, tak cíle, pro který je dotazníkové šetření uskutečňováno. V této části byly taktéž respondentům upřesněny nosné pojmy dotazníku, zejména dělení zájmových činností a jejich příklady. Zároveň byli účastníci informováni, že dotazník je anonymní. Byl jim poskytnut kontakt na výzkumníka, pro případ, kdyby chtěli nahlédnout do výsledků dotazníkového šetření a seznámit se s nimi. První část otázek byla zaměřena na typy kroužků, které děti navštěvují, jaké kroužky jsou v nabídce a jaká je s nabídkou spokojenost. V další části dotazníku byly otázky zaměřeny na dostupnost informací, preference časů a dní konání kroužků a finanční náročnost zájmových útvarů. Poslední část otázek v dotazníku se dotýkala problémů při výběru zájmových útvarů a možností komunikace se školou v oblasti volnočasových aktivit dětí.

Dotazníky na malotřídních školách uvedených v kapitole 6.3. předaly rodičům třídní učitelky daných ročníků, dotazník obdrželo každé dítě. Pro interní účely byly na každé škole rozdány dotazníky na papíru jiné barvy. Bylo rozdáno celkem 250 dotazníků, návratnost byla 76 %, tedy 190 dotazníků, 10 dotazníků muselo být vyřazeno z důvodu chybného vyplnění rodiči. Zpracováváno tedy bylo celkově 180 dotazníků.

8 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Tato kapitola obsahuje vlastní výzkum, jeho analýzu a interpretaci získaných dat. Výzkum je v souladu s cíli a výzkumnými otázkami uvedenými v podkapitole 7.1.

Sběr dat probíhal v klasické papírově formě. Tato forma byla zvolená zejména na základě doporučení ředitelek a učitelek základních malotřídních škol, které byly pro tento výzkum osloveny. Dle jejich slov je v malotřídních školách v mikroregionu Jablunkovsko poměrně velké množství rodin, které jsou bez internetového připojení, nebo bez výpočetní techniky, proto by při zvolení této metody sběru dat, nemusela být úspěšnost sběru tak vysoká. Tento fakt je poměrně překvapivý, zejména v dnešní době pokroku. Šetření probíhalo na 6 základních malotřídních školách a jednom odloučeném malotřídním pracovišti. Celkový počet rozdaných dotazníků byl 250, návratnost byla 76 % tedy 190 dotazníků, bohužel 10 dotazníků muselo být vyřazeno z důvodu neúplného vyplnění.

Z dotazníků vyplynulo, že děti 2/3 oslovených rodičů jsou místní a 1/3 dětí do malotřídní školy dojíždí. Jako poměrně překvapivý fakt se jeví informace, že 110 dětí ze 180 dochází na zájmový útvar ve škole, ale 92 rodičů uvedlo, že jejich spokojenost s nabídkou je průměrná a 27 rodičů ji nabídku dokonce ohodnotilo známkou 4 a 5. V této oblasti tedy můžeme vidět poměrně velké rezervy.

Vyhodnocení všech deskriptivních a relačních otázek je v pořadí v jakém jsou uvedeny v podkapitole 7.1. Postupně jsou prezentovány všechny otázky, pro přehlednost byly odpovědi respondentů zpracovány u každé deskriptivní otázky do tabulky, ve které jsou uvedené četnosti i procentuální vyjádření a grafy, ve kterém jsou uvedena pouze procenta.

Deskriptivní výzkumná otázka č. 1

Jaké typy zájmových útvarů preferují rodiče pro své děti?

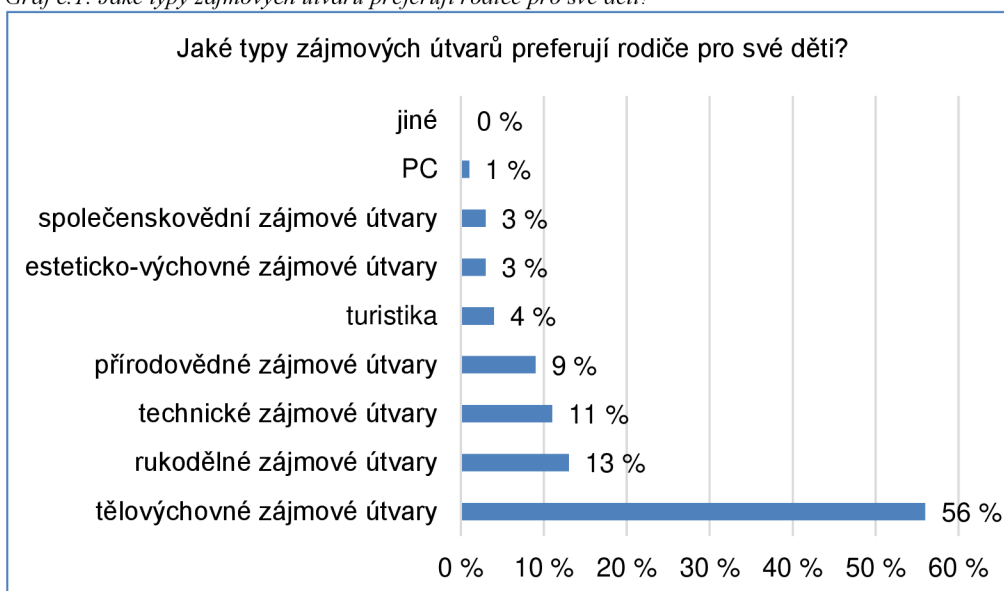
U první deskriptivní otázky jsme se zaměřili na zájmové útvary, které rodiče vybírají pro své děti. V tabulce je uvedena četnost u různých zájmových útvarů, ze kterých mohli rodiče vybírat v dotazníku. Je zde i procentuálně vyjádřená četnost, která je použita v grafickém znázornění.

Tabulka č. 1: Jaké typy zájmových útvarů preferují rodiče pro své děti?

Jaké typy zájmových útvarů preferují rodiče pro své děti?		
odpověď	četnost	%
tělovýchovné zájmové útvary	100	56
rukodělné zájmové útvary	24	13
technické zájmové útvary	19	11
přírodovědné zájmové útvary	17	9
turistika	8	4
esteticko-výchovné zájmové útvary	5	3
společenskovední zájmové útvary	5	3
PC	2	1
jiné	0	0

Zdroj: vlastní šetření

Graf č.1: Jaké typy zájmových útvarů preferují rodiče pro své děti?



Zdroj: vlastní šetření

Tato otázka v dotazníkovém šetření u respondentů ověřovala, jaký typ zájmových útvarů pro své děti upřednostňují. Celkem bylo shromážděno 180 odpovědí, z nichž s obrovským náskokem (56 %) zvítězily tělovýchovné zájmové útvary. Následují rukodělné (13 %), technické (11 %) či přírodovědné (9 %) zájmové útvary. Celkové pořadí i procentuální podíl všech možností zachycuje graf.

Deskriptivní výzkumná otázka č.2

Jaké typy zájmových útvarů nabízí základní malotřídní škola, kam dochází dítě oslovených rodičů?

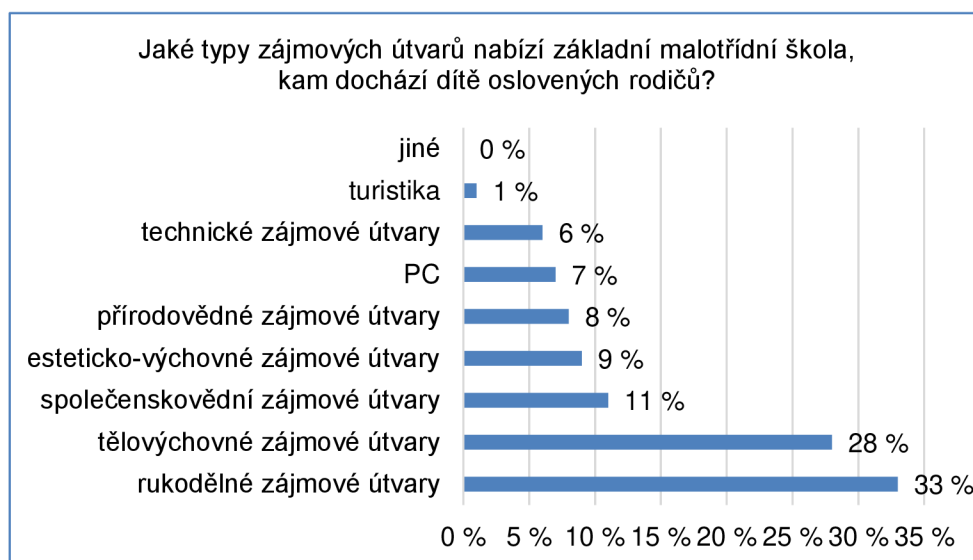
U druhé otázky jsme zjišťovali, jakou nabídku poskytuje dětem základní malotřídní škola, kam docházejí děti oslovených rodičů. Rodiče vybírali z 8 typů zájmových útvarů a měli možnost zvolit odpověď jiná a uvést jaká. Tuto možnost však nikdo nezvolil. Zjištěná data jsou uvedena v tabulce a grafu.

Tabulka č.2: Jaké typy zájmových útvarů nabízí základní malotřídní škola, kam dochází dítě oslovených rodičů?

Jaké typy zájmových útvarů nabízí základní malotřídní škola, kam dochází dítě oslovených rodičů?		
odpověď	četnost	%
jiné	0	0
turistika	2	1
technické zájmové útvary	10	6
PC	12	7
přírodovědné zájmové útvary	15	8
esteticko-výchovné zájmové útvary	16	9
společenskovední zájmové útvary	19	11
tělovýchovné zájmové útvary	50	28
rukodělné zájmové útvary	59	33

Zdroj: vlastní šetření

Graf č.3: Jaké typy zájmových útvarů nabízí základní malotřídní škola, kam dochází dítě oslovených rodičů?



Zdroj: vlastní šetření

Na pestrost nabídky zájmových útvarů školy se zaměřila otázka č. 2. Odpovídající (v celkovém počtu 180) z nabídky označili nejčastěji rukodělné zájmové útvary (33 %), které následovaly tělovýchovné (28 %) zájmové útvary. Celkové pořadí všech zájmových útvarů školy shrnuje tabulka i graf.

Deskriptivní výzkumná otázka č. 3

Jaká je spokojenost rodičů s nabídkou zájmových útvarů na základní malotřídní škole, kterou navštěvuje jejich dítě? K hodnocení prosím použijte škálu od 1 do 5 – stupnice jako ve škole (1 – nejlepší, 5 – nejhorší).

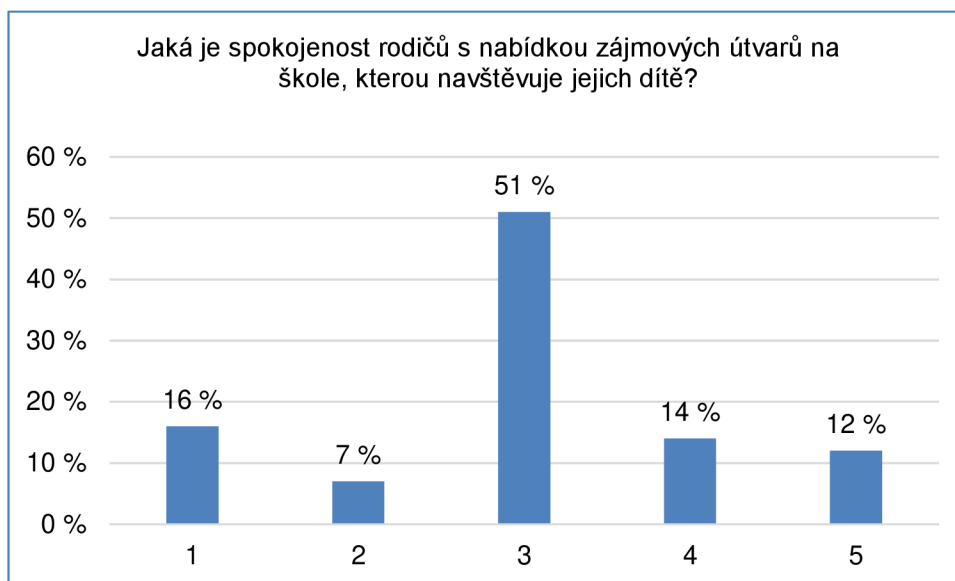
Ve třetí otázce jsme se dotazovali na spokojenost rodičů s nabídkou zájmových útvarů nabízených základními malotřídními školami. K hodnocení byla použita stupnice od 1 do 5, přičemž 1 bylo nejlepší hodnocení, 5 nejhorší hodnocení. Četnosti odpovědí i vyjádření v procentech je zpracováno a prezentováno v tabulce č. 3, v grafu č. 3 jsou uvedena data pouze v procentuálním vyjádření.

Tabulka č.3: Jaká je spokojenost rodičů s nabídkou zájmových útvarů na škole, kterou navštěvuje jejich dítě?

Jaká je spokojenost rodičů s nabídkou zájmových útvarů na škole, kterou navštěvuje jejich dítě?		
odpověď	četnost	%
1	28	16
2	13	7
3	92	51
4	25	14
5	22	12

Zdroj: vlastní šetření

Graf č.3: Jaká je spokojenost rodičů s nabídkou zájmových útvarů na škole, kterou navštěvuje jejich dítě?



Zdroj: vlastní šetření

V následující otázce měli dotazovaní hodnotit vlastní spokojenost s nabídkou zájmových útvarů. K dispozici byla škála od 1 (výborná) po 5 (nedostatečná). Celkem bylo shromážděno 180 odpovědí, z nichž vyplývá průměrná spokojenost rodičů – 51 % respondentů označilo nabídku zájmových útvarů školy jako dobrou.

Deskriptivní výzkumná otázka č. 4

Jaké typy zájmových útvarů nabízí DDM, kam dochází dítě oslovených rodičů?

Úkolem otázky č. 4 bylo zjistit, zda respondenti vědí, jaké typy zájmových kroužků nabízí Dům dětí a mládeže kam dochází jejich dítě. Respondenti mohli vybírat z nabízených možností, měli také možnost uvést odpověď jiné. Četnosti odpovědí jsou opět zpracovány v tabulce a grafu, ve kterém jsou vyjádřeny v procentech.

Tabulka č.5: Jaké typy zájmových útvarů nabízí DDM, kam dochází dítě oslovených rodičů?

Jaké typy zájmových útvarů nabízí DDM, kam dochází vaše dítě?		
odpověď	četnost	%
přírodovědné zájmové útvary	0	0
společenskovědní zájmové útvary	0	0
turistika	0	0
PC	0	0
jiné	0	0
esteticko-výchovné zájmové útvary	7	15
technické zájmové útvary	9	19
rukodělné zájmové útvary	10	21
tělovýchovné zájmové útvary	21	45

Zdroj: vlastní šetření

Graf č.4: Jaké typy zájmových útvarů nabízí DDM, kam dochází dítě oslovených rodičů?



Zdroj: vlastní šetření

Na otázku č. 4 odpovídalo celkem 47 respondentů. Mohli vybírat z nabídky zájmových útvarů, které navštěvují jejich děti. Nejvíce odpovědí bylo přisouzeno tělovýchovným zájmovým útvarům (45 %), následovaly rukodělné (21 %), technické (19 %) a esteticko-výchovné (15 %) zájmové útvary. Zbylé čtyři možnosti nebyly využity žádným z dotazovaných.

Deskriptivní výzkumná otázka č. 5

Jaká je spokojenost rodičů s nabídkou zájmových útvarů v DDM, kterou navštěvuje jejich dítě? K hodnocení prosím použijte škálu od 1 do 5 – stupnice jako ve škole (1 – nejlepší, 5 – nejhorší).

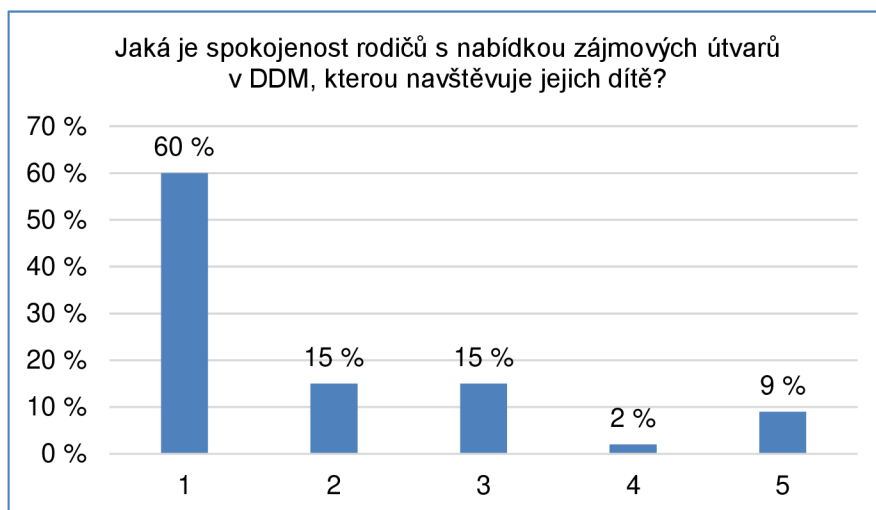
Tato výzkumná otázka byla svou konstrukcí velmi podobná deskriptivní výzkumné otázce číslo 3. V této otázce jsme se zaměřili na míru spokojenosti rodičů s nabídkou zájmových útvarů v domě dětí a mládeže, kam jejich dítě dochází. K vyjádření míry spokojenosti byla použita škála od 1 do 5, přičemž 1 bylo hodnocení nejlepší, 5 pak nejhorší.

Tabulka č. 6: Jaká je spokojenost rodičů s nabídkou zájmových útvarů v DDM, které navštěvuje jejich dítě?

Jaká je spokojenost rodičů s nabídkou zájmových útvarů v DDM, které navštěvuje jejich dítě?		
odpověď	četnost	%
1	28	60
2	7	15
3	7	15
4	1	2
5	4	9

Zdroj: vlastní šetření

Graf č.5: Jaká je spokojenost rodičů s nabídkou zájmových útvarů v DDM, které navštěvuje jejich dítě?



Zdroj: vlastní šetření

Na školní škále (1 – nejlepší, 5 – nejhorší) měli ti z odpovídajících, kteří své děti posílají do DDM hodnotit vlastní spokojenost s nabídkou zájmových útvarů. Z celkového počtu 47 respondentů je v nejvyšší míře spokojeno 60 % z nich, ostatní hodnoty jsou výrazně nižší a zachycuje je přiložená tabulka i graf.

Deskriptivní výzkumná otázka č. 6

Jakou informační strukturu a komunikační kanály využívají rodiče k získávání informací o nabídce zájmových útvarů na škole, kterou navštěvuje jejich dítě v mikroregionu Jablunkov a v DDM Jablunkov?

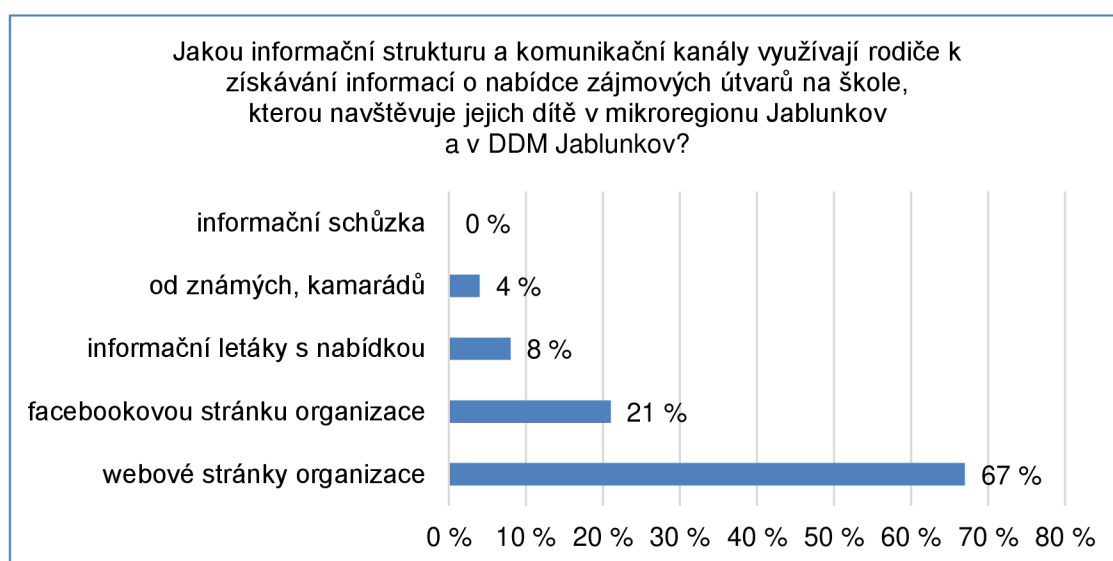
V této otázce jsme se snažili zjistit, jakým způsobem se rodiče dostávají k informacím o nabídce zájmových útvarů. Otázka se týkala nabídky zájmových útvarů základních malotřídních škol i domů dětí a mládeže. Četnost odpovědí je opět zachycená v tabulce, kde je vyjádřena i procentuálně na přiloženém grafu.

Tabulka č. 6: Jakou informační strukturu a komunikační kanály využívají rodiče k získávání informací o nabídce zájmových útvarů na škole, kterou navštěvuje jejich dítě v mikroregionu Jablunkov a v DDM Jablunkov?

Jakou informační strukturu a komunikační kanály využívají rodiče k získávání informací o nabídce zájmových útvarů na škole, kterou navštěvuje jejich dítě v mikroregionu Jablunkov a v DDM Jablunkov?		
odpověď	četnost	%
webové stránky organizace	120	67
facebookovou stránku organizace	38	21
informační letáky s nabídkou	15	8
od známých, kamarádů	7	4
informační schůzka	0	0

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 6: Jakou informační strukturu a komunikační kanály využívají rodiče k získávání informací o nabídce zájmových útvarů na škole, kterou navštěvuje jejich dítě v mikroregionu Jablunkov a v DDM Jablunkov?



Zdroj: vlastní šetření

Nejvyužívanějším zdrojem k ověřování informací o nabídce zájmových útvarů se věnovala otázka č. 6. Odpovídalo na ni všech 180 respondentů, z nichž 67 % uvedlo, že hlavním zdrojem jsou webové stránky DDM Jablunkov. Pomyslné druhé místo si zajistily facebookové stránky organizace, které kontroluje 21 % odpovídajících. Informační letáky jako zdroj informací uvedlo 8 % dotazovaných a zbylá 4 % respondentů se orientuje na základě doporučení či informací známých nebo kamarádů.

Deskriptivní výzkumná otázka č. 7

Jaké jsou preference rodičů na délku jednotlivých zájmových útvarů?

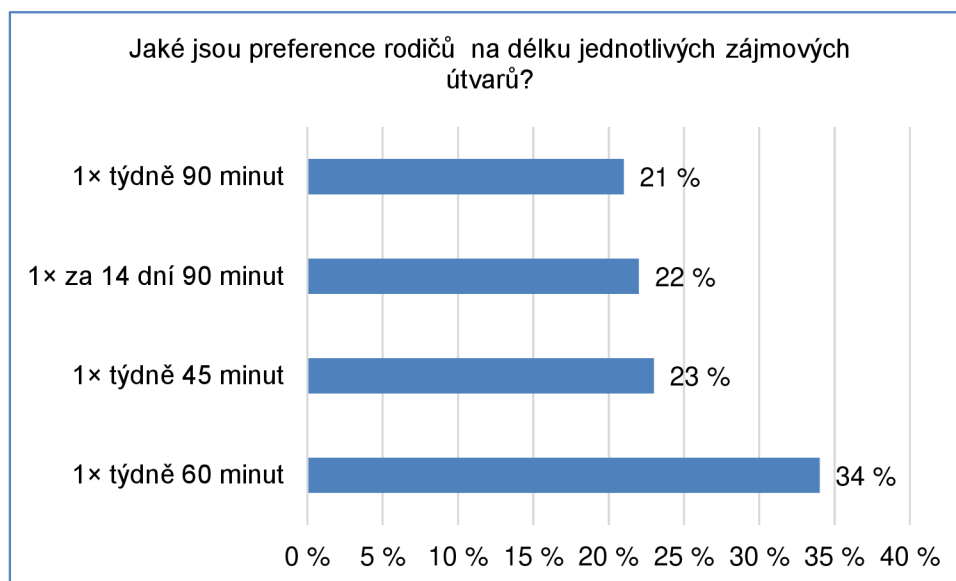
V pořadí sedmou otázkou jsme zjišťovali názor respondentů, na délku trvání jednotlivých zájmových útvarů a jejich preference. U této otázky měli respondenti na výběr ze 4 možností. Četnosti jednotlivých odpovědí jsou opět zaznamenány v tabulce a grafu.

Tabulka č.7: Jaké jsou preference rodičů na délku jednotlivých zájmových útvarů?

Jaké jsou preference rodičů na délku jednotlivých zájmových útvarů?		
odpověď	četnost	%
1× týdně 60 minut	61	34
1× týdně 45 minut	42	23
1× za 14 dní 90 minut	39	22
1× týdně 90 minut	38	21

Zdroj: vlastní šetření

Graf č.7: Jaké jsou preference rodičů na délku jednotlivých zájmových útvarů?



Zdroj: vlastní šetření

To, jaké délce zájmových útvarů jsou respondenti dotazníkového šetření nakloněni, zjišťovala následující otázka. Z celkového počtu 180 sebraných odpovědí převládala (34 %) možnost kroužku, který trvá 60 minut a uskutečňuje se jednou týdně. Zbylé tři možnosti získaly poměrně podobné skóre v rozmezí 21–23 %, což shrnuje tabulka i graf.

Deskriptivní výzkumná otázka č. 8

Jaké jsou preferované časy a dny pro konání zájmových útvarů z hlediska rodičů?

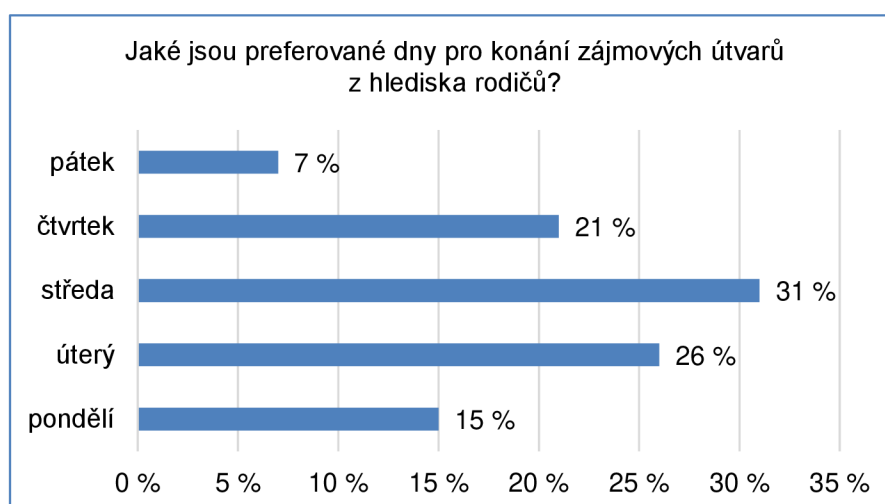
V této následné otázce bylo zjišťováno, jaký den a čas preferují pro konání zájmových útvarů. Na obě části otázky odpovídalo celkem 180 respondentů. Pro přehlednost rozdělujeme výsledky na samostatné dvě kategorie: den a čas.

Tabulka č.8: Jaké jsou preferované dny pro konání zájmových útvarů z hlediska rodičů?

Jaké jsou preferované dny pro konání zájmových útvarů z hlediska rodičů?		
odpověď	četnost	%
pondělí	27	15
úterý	47	26
středa	55	31
čtvrtek	38	21
pátek	13	7

Zdroj: vlastní šetření

Graf č.8: Jaké jsou preferované dny pro konání zájmových útvarů z hlediska rodičů?



Zdroj: vlastní šetření

Za nejpreferovanější den pro konání zájmového útvaru svých dětí označili respondenti středu (31 %), poměrně vysoké skóre získalo také úterý (26 %) či čtvrtek (21 %). Nižších

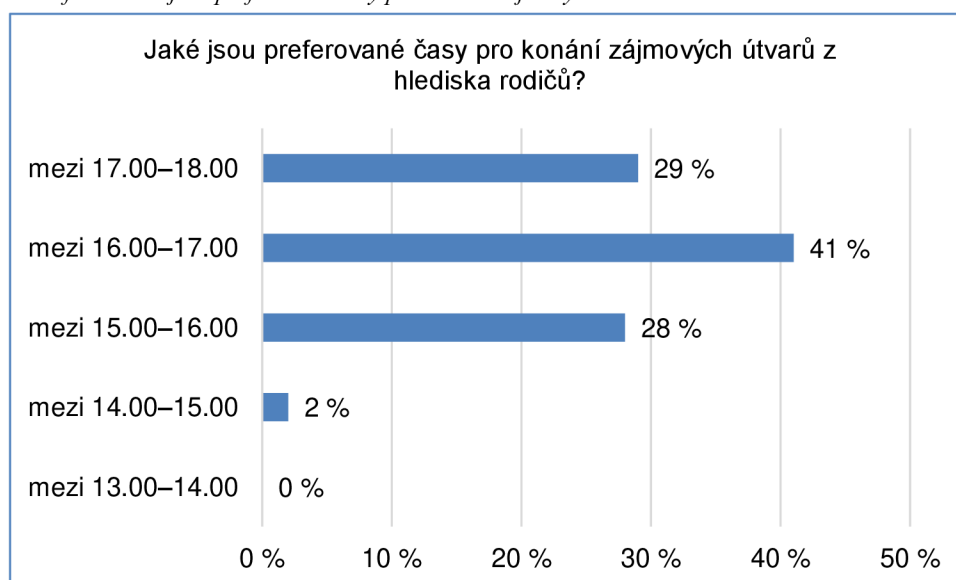
hodnot poté dosáhlo pondělí (15 %) a nejméně odpovídajících zvolilo za vhodný den pro konání kroužků pátek (7 %).

Tabulka č.9: Jaké jsou preferované časy pro konání zájmových útvarů z hlediska rodičů?

Jaké jsou preferované časy pro konání zájmových útvarů z hlediska rodičů?		
odpověď	četnost	%
mezi 13.00–14.00	0	0
mezi 14.00–15.00	3	2
mezi 15.00–16.00	51	28
mezi 16.00–17.00	74	41
mezi 17.00–18.00	52	29

Zdroj: vlastní šetření

Graf č.9: Jaké jsou preferované časy pro konání zájmových útvarů z hlediska rodičů?



Zdroj: vlastní šetření

Na tuto otázku odpovědělo 180 dotazovaných. Nejméně preferovaným časem pro konání zájmových útvarů je pro rodiče čas do cca 15. hodiny (2 %). Naopak nejznámější odpovědí (41 %) se mezi respondenty stal čas v rozmezí 16.00–17.00, další v četnosti následovaly časy od 17.00–18.00 (29 %) a 15.00–16.00 (28 %).

Deskriptivní výzkumná otázka č. 9

Jaká výše roční úplaty za jeden zájmový útvar by byla dle názorů rodičů odpovídající a přijatelná?

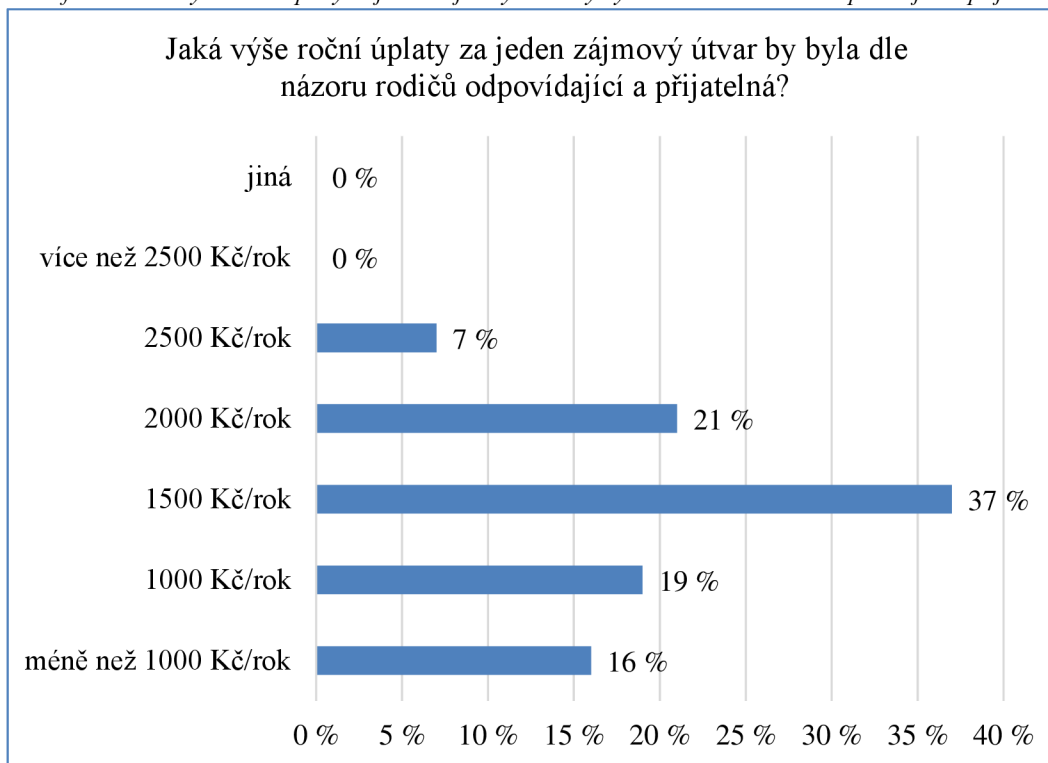
Další otázka se týká roční úplaty za zájmový útvar. Cílem bylo zjistit jaká je dle rodičů odpovídající a přijatelná cena za roční docházku do zájmového útvaru. Rodiče mohli vybírat z nabízených možností, mohli však také uvést odpověď jiná. Výsledky v četnostech a procentech jsou uvedeny v tabulce a grafu.

Tabulka č.10: Jaká výše roční úplaty za jeden zájmový útvar by byla dle názoru rodičů odpovídající a přijatelná?

Jaká výše roční úplaty za jeden zájmový útvar by byla dle názoru rodičů odpovídající a přijatelná?		
odpověď	četnost	%
méně než 1000 Kč/rok	25	16
1000 Kč/rok	30	19
1500 Kč/rok	58	37
2000 Kč/rok	33	21
2500 Kč/rok	11	7
více než 2500 Kč/rok	0	0
jiná	0	0

Zdroj: vlastní šetření

Graf č.10: Jaká výše roční úplaty za jeden zájmový útvar by byla dle názoru rodičů odpovídající a přijatelná?



Zdroj: vlastní šetření

Nad finančními aspekty spjatými se zájmovými útvary se odpovídající zamýšleli v otázce č. 10. Celkem 180 respondentů mělo uvést, jakou výši roční úplaty považují za přiměřenou. Na výběr měli z rozmezí šesti částek, z nichž nejvíce odpovědí (37 %) získal roční poplatek za zájmové útvary ve výši 1500 Kč/rok. Následovaly částky 2000 Kč/rok (21 %), 1000 Kč/rok (19 %) a méně než 1000 Kč/rok zvolilo 16 % odpovídajících. Částky přesahující 2500 Kč/rok označilo 7 % respondentů.

Deskriptivní výzkumná otázka č. 10

Jakou částku jsou rodiče ochotni zaplatit za zájmový útvar na 1. stupni základní malotřídní školy?

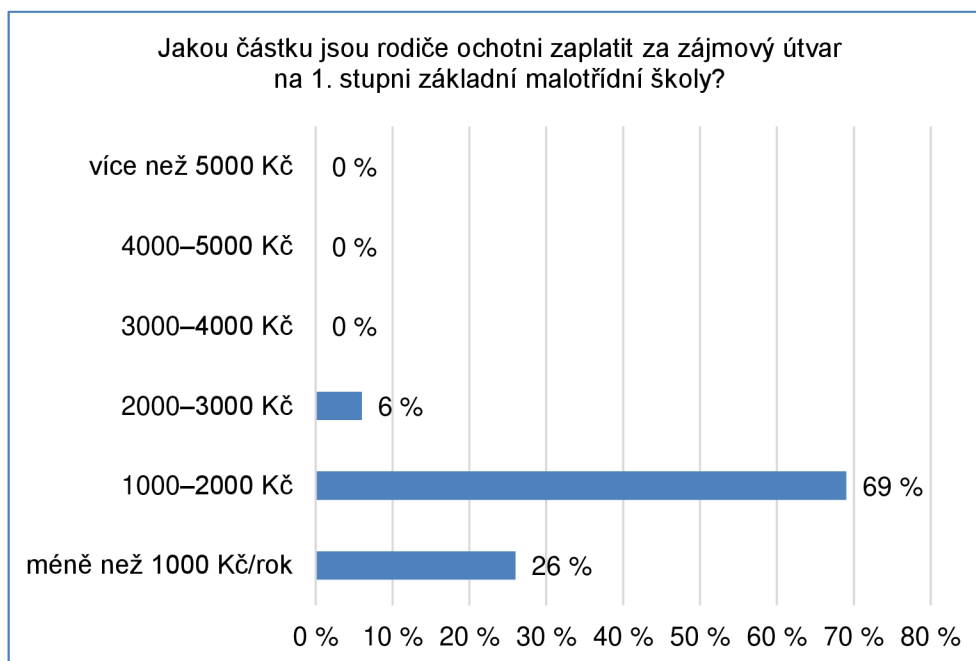
Další otázka v pořadí se zaměřovala na zjištění výše úplaty, kterou jsou rodiče ochotni vynaložit na zájmový útvar v základní malotřídní škole. Respondenti měli opět na výběr z 6 možností odpovědí. Četnosti odpovědí jsou zpracovány v tabulce a grafu.

Tabulka č.11: Jakou částku jsou rodiče ochotni zaplatit za zájmový útvar na 1. stupni základní malotřídni školy?

Jakou částku jsou rodiče ochotni zaplatit za zájmový útvar na 1. stupni základní malotřídni školy?		
odpověď	četnost	%
méně než 1000 Kč/rok	46	26
1000–2000 Kč	124	69
2000–3000 Kč	10	6
3000–4000 Kč	0	0
4000–5000 Kč	0	0
více než 5000 Kč	0	0

Zdroj: vlastní šetření

Graf č.11: Jakou částku jsou rodiče ochotni zaplatit za zájmový útvar na 1. stupni základní malotřídni školy?



Zdroj: vlastní šetření

Ochotu respondentů ohledně výše zaplacené částky za zájmový útvar pořádaný školou zjišťovala otázka č. 13. Vybráno bylo celkem 180 odpovědí, z nichž téměř dvě třetiny (69 %) odpovídajících zvolilo možnost 1000–2000 Kč za zájmový útvar. Méně než 1000 Kč zvolilo 26 % respondentů, naopak o jednotku tisíce výše (2000–3000 Kč) vybralo celkem 6 % dotázaných. Žádná jiná z nabízených odpovědí nebyla využita.

Deskriptivní výzkumná otázka č. 11

Jak často mají rodiče možnost vyjádřit se a komunikovat se školou o nabídce zájmových útvarů?

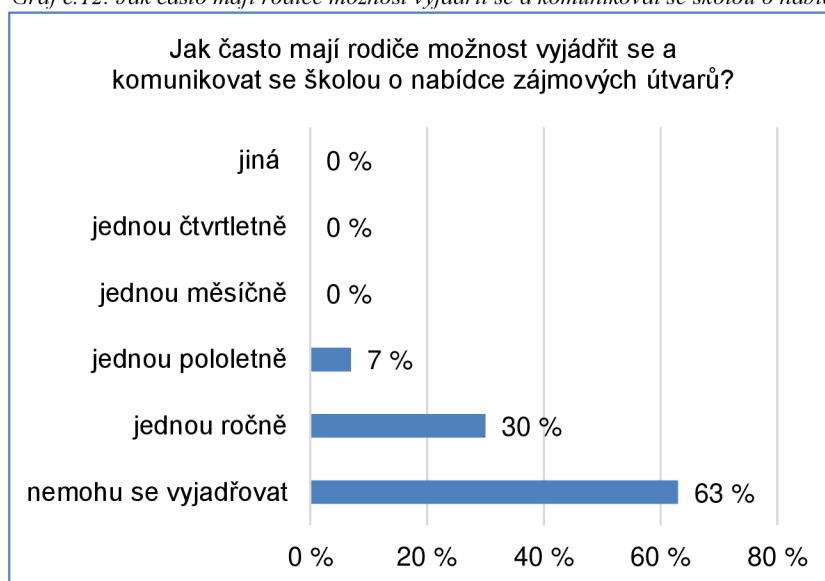
Úkolem další deskriptivní výzkumné otázky bylo zjistit, zda a jaké mají rodiče možnosti komunikace se školou. A zda mohou vyjádřit svůj názor při tvorbě nabídky zájmových útvarů pro děti. Výsledky jsou zpracovány do přehledné tabulky a grafu.

Tabulka č.12: Jak často mají rodiče možnost vyjádřit se a komunikovat se školou o nabídce zájmových útvarů?

Jak často mají rodiče možnost vyjádřit se a komunikovat se školou o nabídce zájmových útvarů?		
odpověď	četnost	%
nemohu se vyjadřovat	113	63
jednou ročně	54	30
jednou pololetně	13	7
jednou měsíčně	0	0
jednou čtvrtletně	0	0
jiná	0	0

Zdroj: vlastní šetření

Graf č.12: Jak často mají rodiče možnost vyjádřit se a komunikovat se školou o nabídce zájmových útvarů?



Zdroj: vlastní šetření

O možnostech vyjádřit se k nabídce zájmových útvarů mělo možnost vyjádřit se 180 respondentů v další otázce. Byla zjišťována četnost komunikace se školou ohledně nabídky a nejvyšší skóre (63 %) získala odpověď, že k nabídce se rodiče nemohou vyjadřovat vůbec. Následovala odpověď „jednou ročně“, jež zvolilo celkem 30 % dotazovaných a jednou za

pololetí se dle výsledků dotazníkového šetření má možnost vyjádřit 7 % rodičů. Ostatní možnosti zůstaly nevyužity.

Deskriptivní výzkumná otázka č. 12

Jaká jsou hlavní omezení nebo problémy, se kterými se rodiče setkávají při výběru zájmových útvarů pro své dítě?

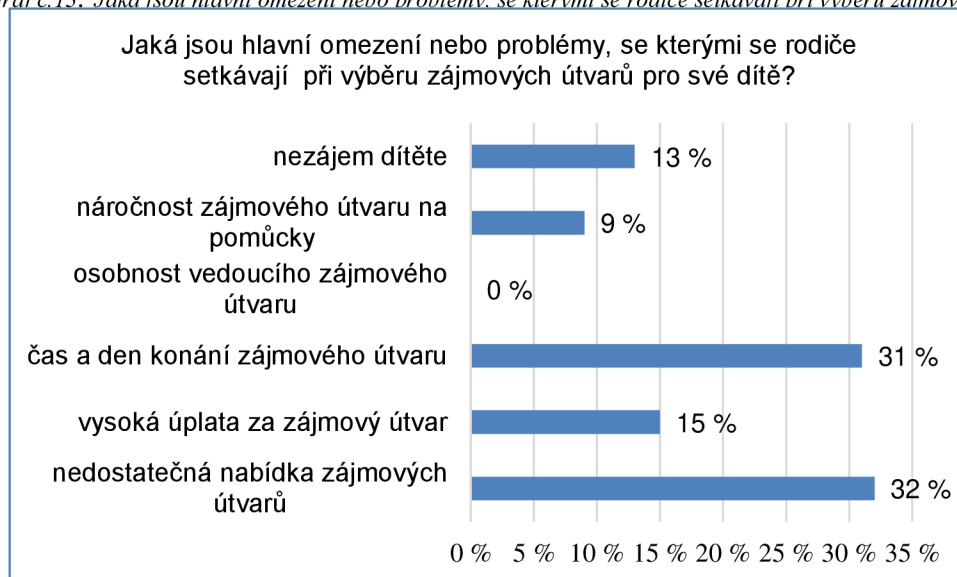
Další otázka se týče oblasti omezení při výběru zájmových útvarů. Cílem bylo zjistit, jaké jsou nejčastější překážky, na které respondenti naráží při procesu výběru zájmového útvaru pro své dítě. Rodiče mohli vybírat z předem daných odpovědí, ty jsou zachyceny v příložené tabulce a grafu.

Tabulka č. 13: Jaká jsou hlavní omezení nebo problémy, se kterými se rodiče setkávají při výběru zájmových útvarů pro své dítě?

Jaká jsou hlavní omezení nebo problémy, se kterými se rodiče setkávají při výběru zájmových útvarů pro své dítě?		
odpověď	četnost	%
nedostatečná nabídka zájmových útvarů	57	32
vysoká úplata za zájmový útvar	27	15
čas a den konání zájmového útvaru	56	31
osobnost vedoucího zájmového útvaru	0	0
náročnost zájmového útvaru na pomůcky	16	9
nezájem dítěte	24	13

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 13: Jaká jsou hlavní omezení nebo problémy, se kterými se rodiče setkávají při výběru zájmových útvarů pro své dítě?



Zdroj: vlastní šetření

Faktory, které omezují účast dětí na zájmových kroužcích, či rodičům mohou způsobovat problémy, zkoumala otázka č. 16. Z celkového počtu 180 sebraných odpovědí byla za nejčastější omezení označena nedostatečná nabídka zájmových útvarů (32 %) a čas a den konání zájmového útvaru (31 %). Vysokou cenu kroužků uvedlo 15 % odpovídajících, 13 % respondentů zase bojuje s nezájmem svých dětí o zájmové útvary. Pomůcky nutné k zajištění účasti na kroužku uvedlo jako problematické 9 % dotázaných.

Deskriptivní výzkumná otázka č. 13

Jaké faktory ovlivňují rozhodnutí rodičů, zda bude dítě navštěvovat zájmové útvary ve své základní malotřídní škole, nebo v DDM Jablunkov?

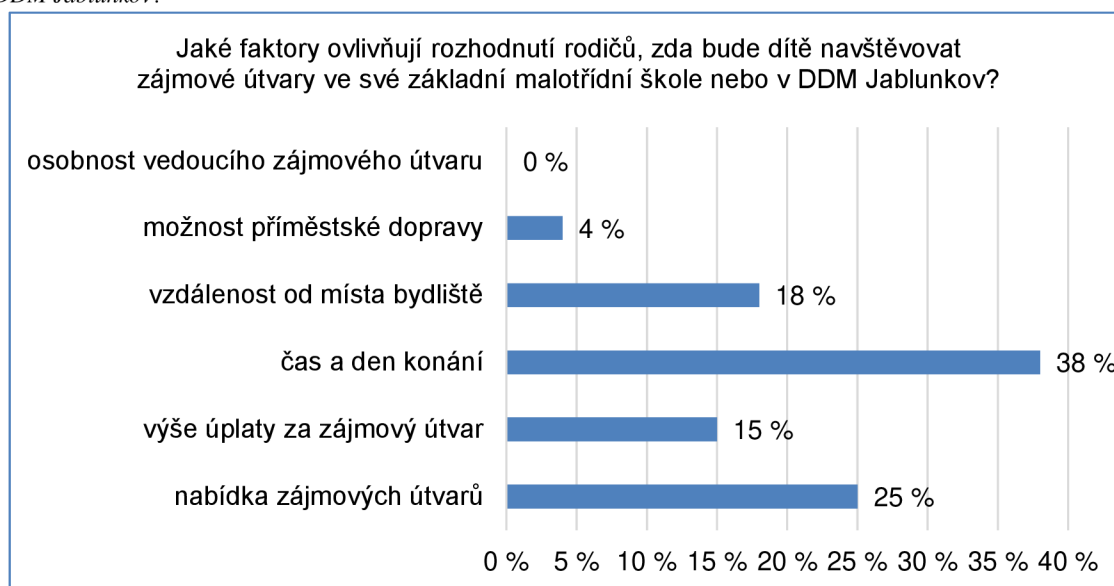
Poslední otázka se věnovala faktorům, které hrají roli při rozhodování rodičů o tom, do jaké instituce provozující volnočasové aktivity umístí. Respondenti dotazníku mohli vybírat z 6 nabízených možností. Výsledky jsou pak zaznamenány v grafu a tabulce.

Tabulka č.13: Jaké faktory ovlivňují rozhodnutí rodičů, zda bude dítě navštěvovat zájmové útvary ve své základní malotřídní škole nebo v DDM Jablunkov?

Jaké faktory ovlivňují rozhodnutí rodičů, zda bude dítě navštěvovat zájmové útvary ve své základní malotřídní škole nebo v DDM Jablunkov?		
odpověď	četnost	%
nabídka zájmových útvarů	45	25
výše úplaty za zájmový útvar	28	15
čas a den konání	68	38
vzdálenost od místa bydliště	32	18
možnost příměstské dopravy	7	4
osobnost vedoucího zájmového útvaru	0	0

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 14: Jaké faktory ovlivňují rozhodnutí rodičů, zda bude dítě navštěvovat zájmové útvary ve své základní malotřídni škole nebo v DDM Jablunkov?



Zdroj: vlastní šetření

Poslední zkoumaná otázka u 180 respondentů ověřuje, jaké faktory hrají roli v tom, zda bude dítě navštěvovat zájmové útvary ve škole, nebo v DDM Jablunkov. Za klíčový označilo 68 dotazovaných čas a den konání zájmového útvaru, značnou roli ale hraje rovněž nabídka zájmových útvarů (25 % odpovědí), vzdálenost od místa bydliště (18 %) nebo cena kroužku (15 %).

Relační výzkumná otázka č. 1

Existuje rozdíl mezi počtem rodičů, kteří ve výběru kroužků upřednostní zájmové útvary na 1. stupni základní školy a mezi těmi, kteří upřednostní DDM Jablunkov?

Podkladová data pro tuto otázku byla zjištěná v dotazníkovém šetření pomocí otázky č. 3 (Zda dítě navštěvuje zájmový útvar v ZŠ, **110** rodičů uvedlo odpověď, že ANO a **70**, že NE) a otázky č. 6 (Zda dítě navštěvuje zájmový útvar v DDM, **47** rodičů uvedlo odpověď, že ANO a **133** rodičů, že NE)

Věcná hypotéza č. 1:

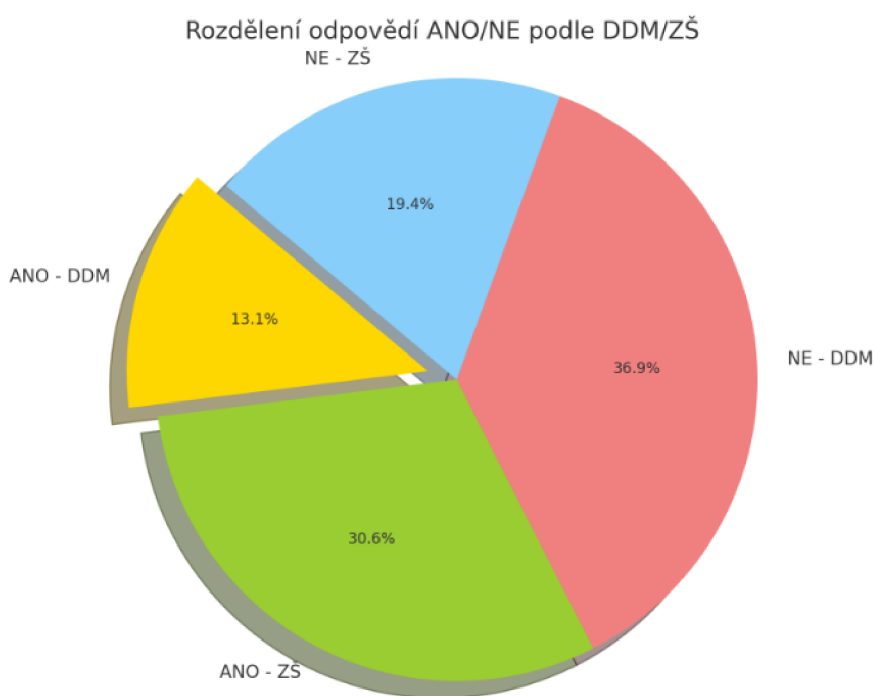
H1 Četnost rodičů, kteří preferují zájmový útvar v ZŠ a přihlašují zde děti častěji je vyšší než četnost rodičů, kteří preferují zájmové útvary v DDM.

Statistické hypotézy:

Nulová hypotéza H₀: Rodiče, preferující zájmový útvar v ZŠ, zde přihlašují stejně často jako rodiče, preferující zájmové útvary v DDM.

Alternativní hypotéza H_A: Rodiče, preferující zájmový útvar v ZŠ, zde přihlašují děti častěji než rodiče, preferující zájmové útvary v DDM.

Graf č.15: Rozdělení odpovědí ANO/Ne podle DDM/ZŠ



Zdroj: vlastní šetření

Tabulka č. 14: Rozdělení odpovědí ANO/NE podle DDM/ZŠ

Skutečné četnosti			
	DDM	ZŠ	n_{·j}
ANO	47 (78,5)	110 (78,5)	157
NE	133 (101,5)	70 (101,5)	203
n_{i·}	180	180	360

Zdroj: vlastní šetření

Vzorec pro výpočet testového kritéria

$$G = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$$

(Chráška, 2016)

Kde $n_{.j}$ a $n_{.i}$ jsou marginální (okrajové) četnosti, tedy součty četností v řádcích a sloupcích tabulky (Chráska, 2016, s. 71).

$G = 44,832$

Testové kritérium $\chi^2 = 44,832$

Výpočet stupně volnosti: $f = (r-1) \cdot (s-1)$ (Chráska, 2016, s. 71)

Stupeň volnosti = 1

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$ (Chráska, 2016, str.190)

Výsledná hodnota testového kritéria je $\chi^2 = 44,832 > 3,841 = \chi^2_{0,05}(1)$

Na hladině významnosti 5 % nulovou hypotézu (H_0) o nezávislosti jednotlivých znaků zamítáme a přijímáme hypotézu H_A , která nám říká, že rodiče, preferující zájmový útvar v ZŠ, zde přihlašují děti častěji než rodiče, preferující zájmové útvary v DDM.

Relační výzkumná otázka č. 2

Existuje rozdíl mezi počtem rodičů, kteří považují výši úplaty za zájmové útvary za odpovídající a přijatelnou a mezi těmi, kteří považují cenu za zájmové kroužky za vysokou?

Data byla zjišťována v dotazníkovém šetření v otázkách č. 2, kdy jsme zjišťovali, zda děti rodičů docházejí na nějaký zájmový útvar, odpověď **ANO** zvolilo **135** rodičů, **NE** pak **45** rodičů. Další otázkou byla položka č. 14, kdy jsme zjišťovali, jak rodiče hodnotí ceny zájmových útvarů, **118** rodičů uvedlo, že ceny hodnotí jako **odpovídající** a **62** jako **vysoké**.

Věcná hypotéza č.2

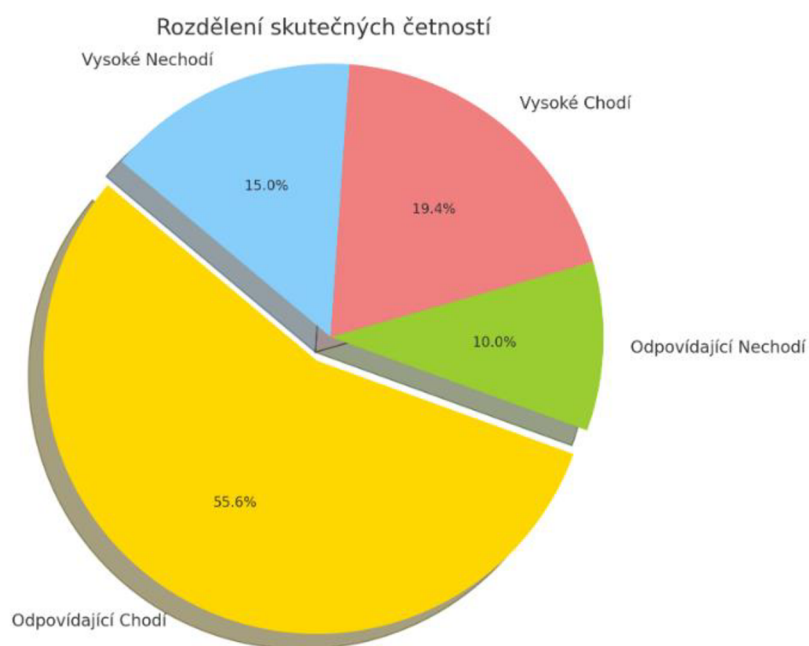
H2 Četnost rodičů, kteří výši úplaty za zájmové útvary vnímají jako odpovídající a posílají děti na zájmové útvary je vyšší než četnost rodičů, kteří výši úplaty vnímají jako vysokou.

Statistické hypotézy:

Nulová hypotéza H_0 : Rodiče, kteří vnímají výši úplaty za odpovídající posílají děti na zájmový útvar stejně často jako rodiče, kteří vnímají úplatu jako vysokou.

Alternativní hypotéza H_a : Rodiče, kteří vnímají výši úplaty za odpovídající posílají děti na zájmový útvar častěji než rodiče, kteří vnímají úplatu jako vysokou.

Graf č.16: Rozdělení skutečných četností



Zdroj: vlastní šetření

Tabulka č.15: Rozdělení skutečných četností

Skutečné četnosti			
	Chodí	Nechodí	n_{·j}
Odpovídající	100 (88,5)	18 (29,5)	118
Vysoké	35 (46,5)	27 (15,5)	62
n_{i·}	135	45	180

Zdroj: vlastní šetření

Vzorec pro výpočet testového kritéria

$$G = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$$

(Chráška, 2016)

Kde $n_{·j}$ a $n_{i·}$ jsou marginální (okrajové) četnosti, tedy součty četností v řádcích a sloupcích tabulky. (Chráška, 2016, s.71)

$$G = 17,354$$

Testové kritérium $\chi^2 = 3,841$

Výpočet stupně volnosti: $f = (r-1) \cdot (s-1)$ (Chráška, 2016, s.71)

Stupeň volnosti = 1

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$ (Chráška, 2016, str.190)

Výsledná hodnota testového kritéria je $\chi^2 = 17,354 > 3,841 = \chi^2_{0,05}(1)$

Na hladině významnosti 5 % nulovou hypotézu (H_0) o nezávislosti jednotlivých znaků zamítáme a přijímáme hypotézu H_A , která nám říká, že rodiče, kteří vnímají vyšší úplaty za odpovídající posílají děti na zájmový útvar častěji než rodiče, kteří vnímají úplatu jako vysokou.

Relační výzkumná otázka č. 3

Existuje rozdíl mezi počtem rodičů dětí místních a dětí dojíždějících, kteří zvolí zájmových útvar nabízený základní malotřídní školou?

Podkladová data pro tuto otázku byla zjištěná v dotazníkovém šetření pomocí otázky č.1 (Zda je dítě dojíždějící, **60** rodičů uvedlo, že ANO a **120** rodičů, uvedlo, že je dítě **místní**) a otázky č.3 (Zda dítě navštěvuje zájmový útvar v ZŠ, **110** rodičů uvedlo odpověď, že ANO a **70**, že NE)

Věcná hypotéza č. 3

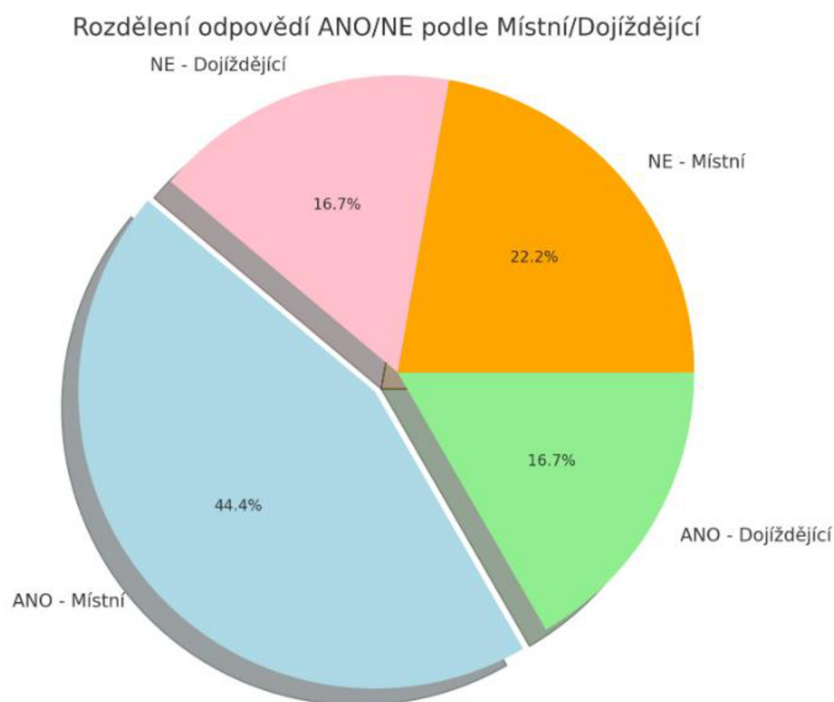
H3 Četnost rodičů místních dětí, kteří volí pro své děti zájmový útvar v základní malotřídní škole, je vyšší než četnost rodičů dětí dojíždějících.

Statistické hypotézy:

Nulová hypotéza H_0 : Rodiče místních dětí volí pro své děti zájmový útvar v základní malotřídní škole stejně často jako rodiče dětí dojíždějících.

Alternativní hypotéza H_a : Rodiče místních dětí volí pro své děti zájmový útvar v základní malotřídní škole častěji než rodiče dětí dojíždějících.

Graf č.17: Rozdělení odpovědi ANO/NE dle místní/dojíždějící



Zdroj: vlastní šetření

Tabulka č.16: Rozdělení odpovědi ANO/NE dle místní/dojíždějící

Skutečné četnosti			
	Místní	Dojíždějící	n_{·j}
ANO	80 (73,33)	30 (36,67)	110
NE	40 (46,67)	30 (23,33)	70
n_{i·}	120	60	180

Zdroj: vlastní šetření

Vzorec pro výpočet testového kritéria

$$G = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$$

(Chráška, 2016)

Kde $n_{·j}$ a $n_{i·}$ jsou marginální (okrajové) četnosti, tedy součty četností v řádcích a sloupcích tabulky (Chráška, 2016, s.71).

G = 4,68

Testové kritérium $\chi^2 = 4,68$

Výpočet stupně volnosti: $f = (r-1) \cdot (s-1)$ (Chráška 2016, s. 71)

Stupeň volnosti = 1

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05} (1) = 3,841$ (Chráška, 2016, str.190)

Výsledná hodnota testového kritéria je $\chi^2 = 4,68 > 3,841 = \chi^2_{0,05} (1)$

Na hladině významnosti 5 % nulovou hypotézu (H_0) o nezávislosti jednotlivých znaků zamítáme a přijímáme hypotézu H_A , která nám říká, že rodiče místních dětí volí pro své děti zájmový útvar v základní malotřídní škole častěji než rodiče dětí dojíždějících.

9 DISKUZE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Předcházející kapitola byla věnována prezentaci výsledků výzkumného šetření, který byl zaměřen na nabídku zájmových útvarů na 1. stupni základních malotřídních škol v mikroregionu Jablunkovsko. V této kapitole se pokusíme o shrnutí a nalezení souvislostí a rozdílů mezi jejich interpretací pro čtenáře tak, aby byly získané informace pochopitelné, ucelené a srozumitelné.

Dotazník, ze kterého vzešly odpovědi byl určen rodičům žáků, kteří navštěvují jednu ze základních malotřídních škol v mikroregionu Jablunkovsko.

Volný čas dětí a mládeže je v posledních letech velkým společenským tématem zejména v souvislosti s rozvojem informačních technologií, které velmi výrazně ovlivňují trávení volného času této věkové skupiny, ale i běžný život dospělých lidí. Ukazuje se také, jak důležité je smysluplné využívání a trávení volného času a rodiče dětí a mládeže v něm mají nezastupitelnou roli (Banach, 2016).

V dotazníkovém šetření uvedlo 63 % rodičů, že jejich dítě navštěvuje zájmový útvar, zbylých 27 % označilo odpověď ne. Tento výsledek můžeme hodnotit jako poměrně překvapivý, zejména z toho důvodu, že zde nebyl nastaven žádný limitní faktor, určující oblast zájmových útvarů, poskytovatele atd. Nejvíce preferovaným typem zájmového útvaru, které preferují rodiče pro své děti se ukázaly tělovýchovné zájmové útvary, které označilo 56 % rodičů, poté s velkým odstupem následovaly rukodělné zájmové útvary 24 %.

Děti oslovených rodičů častěji docházejí na zájmový útvar v základní malotřídní škole – 61 %, než do DDM - 26 % dětí. Velmi zajímavě se jeví odpověď rodičů, kteří neposílají své děti na žádný kroužek do základní malotřídní školy. Všech 39 % rodičů uvedlo jako důvod nedostatečnou nabídku kroužků. Rodiče, jejichž děti nenavštěvují zájmový útvar v DDM – 76 %, mezi nejčastější důvody zařadili dostupnost, nezáměr dítěte a vysokou cenu kroužku.

Další otázky se soustředily na zjištění míry spokojenosti rodičů s nabídkou zájmových útvarů jak v základní malotřídní škole, tak v DDM. 60 % respondentů jejichž děti dochází na zájmový útvar uvedlo na stupnici 1–5 (1 nejlepší, 5 nejhorší), stupeň číslo 1, hodnocení 2 a 3 označilo shodně 15% rodičů. Základní malotřídní školy dostaly hodnocení horší. 51 % dotazovaných ohodnotilo nabídku známkou 3, 16 % rodičů ohodnotilo známkou 1 a co můžeme hodnotit jako alarmující je fakt, že 14 % rodičů udělilo známku 4 a 12 % dokonce známku 5. Těmito otázkami jsme se snažili naplnit první a druhý dílčí cíl práce a tedy: **zjistit, zda rodiče považují nabídku zájmových útvarů na 1. stupni základních malotřídních škol**

v mikroregionu Jablunkov za adekvátní. A zjistit, zda rodiče považují nabídku zájmových útvarů v DDM Jablunkov za adekvátní.

Na základě výše uvedeného můžeme říci, že rodiče dětí jsou spokojenější s nabídkou zájmových útvarů v DDM než v základních malotřídních školách, i přesto, že zájmové útvary ve školách jsou využívány daleko více než ty v DDM.

Dalším dílčím cílem práce bylo **zjistit rozdíly ve výběru zájmových útvarů v základních malotřídních školách mezi dětmi místními a dojíždějícími**. Z celkových 180 respondentů, uvedlo 120 (66,6 %) že jejich dítě je místní a 60 (33,3 %) dojíždějící. Dotazníkovým šetřením jsme zjistili, že na zájmové útvary v základních malotřídních školách dochází 80 dětí místních a 30 dojíždějících. Místními dětmi jsou tedy zájmové útvary využívány více.

Posledním dílčím cílem práce bylo **porovnat rozdíly ve výši úplaty za zájmové útvary v základních malotřídních školách a v DDM**. 37 % respondentů uvedlo, že jako odpovídající a přijatelnou cenu za 1 rok za 1 zájmový útvar považuje částku 1500 Kč a 69 % rodičů je ochotno za 1 zájmový útvar za 1 rok ochotno zaplatit mezi 1 000 Kč – 2 000 Kč. Celkově 66 % rodičů uvedlo, že dle jejich názoru jsou ceny zájmových útvarů odpovídající. Z toho můžeme usuzovat, že rodiče jsou ochotni zaplatit stejnou částku za zájmový útvar v základní škole i DDM.

Součástí dotazníkového šetření byly otázky týkající se informační struktury a zjišťování informací o zájmových útvarech. Zde se potvrdilo, že informační technologie jsou v rozmachu a hrají prim, protože 158 (87,7 %) dotazovaných získává informace elektronickou cestou, ať už přes webové stránky organizace nebo přes sociální sítě. Z dotazníku jsme také zjistili, že rodiče nejčastěji preferují zájmový útvar 1 x týdně v délce trvání 60 minut, nejlépe ve středu v čase od 16:00 do 17:00.

Poslední otázky dotazníkového šetření byly zaměřeny na možnost vyjádření se k nabídce zájmových útvarů a komunikace se školou na toto téma. 62,8 % respondentů se nemůže vyjadřovat vůbec, toto byla nejčastější odpověď na danou otázku. Dále nás zajímalo, s jakými problémy se potýkají rodiče dětí při výběru zájmových útvarů. Nejčastěji rodiče uváděli nedostatečnou nabídku zájmových útvarů 31,6 % a čas a den konání zájmového útvaru uvedlo 31 % rodičů. Čas a den konání byla také uváděn jako nejčastější faktor, který ovlivňuje rozhodnutí rodičů, zda bude dítě docházet na zájmový útvar do základní malotřídní školy nebo do DDM. Tuto odpověď uvedlo 37,7 % rodičů.

Na počátku výzkumného šetření jsme stanovili 3 hypotézy, které měly být výzkumem přijaty nebo vyvráceny. U stanovených hypotéz jsme zkoumali, zda rodiče preferují zájmové

útvary v základní malotřídní škole, nebo v DDM. Zda na zájmový útvar posílají častěji děti rodiče, kteří vnímají úplatu jako odpovídající, a zda na zájmové útvary v základní škole dochází častěji děti místní, nebo dojíždějící. U všech tří formulovaných hypotéz se potvrdily statisticky významné rozdíly a ve všech případech byla přijata alternativní hypotéza. U první hypotézy se potvrdilo, že rodiče, preferující zájmový útvar v základní malotřídní škole, zde přihlašují děti častěji než rodiče preferující zájmové útvary v DDM. U druhé hypotézy se prokázalo, že rodiče, kteří vnímají vyšší úplaty za odpovídající posílají děti na zájmový útvar častěji než rodiče, kteří vnímají úplatu jako vysokou. A třetí hypotéza potvrdila, že rodiče místních dětí volí pro své děti zájmový útvar v základní škole častěji než rodiče dětí dojíždějících.

ZÁVĚR

Problematika volného času a trávení volného času dětmi a mládeží je velmi důležitým tématem. Snahou celé společnosti by mělo být naučit trávit každého jedince jeho volný čas smysluplně a s rozmyslem. Vést dítě k žádoucímu trávení volného času je především zodpovědnost rodičů, ovšem velkou měrou k tomu může přispět jak škola, tak různé instituce nabízející zájmové útvary.

Hlavní cílem diplomové práce bylo porovnat nabídku zájmových útvarů na malotřídních školách v mikroregionu Jablunkov a DDM Jablunkov. Dílčím cílem bylo popsat pojmy, které se vážou k tématu nabídky zájmových útvarů na 1. stupni základních malotřídních škol v mikroregionu Jablunkov. Dalším cílem pak bylo analyzovat, jak jsou rodiče spokojeni s nabídkou zájmových útvarů na základních malotřídních školách a v DDM Jablunkov. Cíl diplomové práce byl splněn na základě naplnění dílčích cílů práce.

Diplomová práce byla rozdělena na 2 části, část teoretickou a část empirickou. Teoretická část byla rozdělena do 4 hlavních kapitol. První kapitola byla věnována oblasti zájmů, zájmového vzdělávání a zájmových činností, a podrobnému výčtu zájmových činností, mohli bychom ji považovat za nosnou kapitolu celé práce. Druhá kapitola byla věnována oblasti volného času, jeho vymezení, funkcím volného času, faktorům ovlivňující trávení volného času, výchově ve volném čase a výchově mimo vyučování. Kapitola třetí byla zaměřena na institucionální zajištění volného času, zejména na školské zařízení pro zájmové vzdělávání, školská výchovná a ubytovací zařízení, další školská zařízení a základní malotřídní školy. Předposlední čtvrtá kapitola byla věnována oblasti charakteristik ve vývoji mladšího školního dítěte, v kapitole byl popsán tělesný a pohybový vývoj, kognitivní vývoj, emoční vývoj a socializace. V závěru teoretické části byla zpracována poslední kapitola, které obsahuje krátké shrnutí teoretické části a obsahuje ta nejdůležitější fakta z výše uvedených kapitol.

Empirická část práce byla zpracována v návaznosti na teoretickou část a byla rozdělena do čtyř kapitol. Pátá kapitola byla zaměřena na zhodnocení aktuálního stavu zkoumané problematiky. Následovala kapitola číslo pět nazvaná Výzkumné šetření. V této kapitole byly uvedeny dílčí cíle empirické části práce, výzkumné deskriptivní otázky a výzkumné relační otázky a taktéž byly stanoveny hypotézy. Součástí této kapitoly byl také popis metody výzkumného šetření a popis výzkumného souboru. Následující kapitola č. 8 byla nejobsáhlejší kapitolou empirické části, obsahuje výsledky výzkumného šetření. Výsledky byly zjišťovány formou papírových dotazníků rozdaných ve vybraných malotřídních školách v mikroregionu Jablunkovsko a následně zpracovány. Celkový počet zpracovávaných dotazníků byl 180.

Výsledky výzkumného šetření byly zpracovány do přehledných tabulek a grafů. V deváté kapitole proběhlo zhodnocení dosažených výsledků práce a přijetí či odmítnutí stanovených hypotéz.

Zpracovávat diplomovou práci na toto téma hodnotím jako velmi přínosné jak z pohledu vychovatelky ve školní družině, tak z pohledu rodiče dětí v mladším školním věku. Velmi mne potěšilo, jaký zájem projevily paní učitelky, ředitelky oslovených malotřídních škol o výsledky dotazníku, které by chtěly využít k tomu, aby mohly nabídku více přizpůsobit poptávce rodičů a dětí o zájmové útvary. Jejich cílem není nic jiného než to, aby děti trávily volný čas kvalitně, smysluplně, a hlavně jim to přinášelo uspokojení, dobrý pocit a radost.

Věřím, že výsledky této práce mohou posloužit jako podklad pro další rozvoj v oblasti volnočasových aktivit dětí na 1. stupni základních malotřídních škol v mikroregionu Jablunkovsko a mohou být inspirací pro pedagogickou praxi.

POUŽITÁ LITERATURA

BANACH, Marek, 2016. *Wybrane aspekty czasu wolnego uczniow klas I-III szkoly podstawowej*. Krakow 2016

BENDL, Stanislav a kol, 2015. *Vychovatelství*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-42-48-9

CZAJKA, Stanislav, 1979. *Z problemów czasu wolnego*. Instytut Wydawniczy CRZZ. ISBN 6991391042

ČÁP, Jan a MAREŠ, Jiří, 2007. *Psychologie pro učitele*. 2. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-273-7.

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE, 2016. *Podmínky, průběh a výsledky vzdělávání ve školních klubech*. Online dostupné z: [Česká školní inspekce \(csicr.cz\)](https://csicr.cz) [cit. 2024-04-05].

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE, 2023. *Výroční zpráva 2022/2023*. Online dostupné z: [Česká školní inspekce \(csicr.cz\)](https://csicr.cz). [cit. 2024-04-05].

DIGITO. *Bezpecnostpraceinfo.cz*. Dostupné z [Počty žáků ve třídě a při dozorování - bezpečnost a ochrana zdraví dětí \(bezpecnostprace.info\)](https://bezpecnostprace.info). [cit. 2024-01-21].

GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-79-6.

HÁJEK, Bedřich, PÁVKOVÁ Jiřina, 2003. *Školní družina*. Praha: Portál. ISBN 80 -7178-751 -5.

HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina, 2008. *Pedagogické ovlivňování volného času, současné trendy ve výchově*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0030-7.

HANULIAKOVÁ, Jana, 2020. *Pedagogika volného času a výchova vo volnom čase*. VŠ DTI: Dubnica nad Váhom. ISBN 978-20-8222-008-3.

HELUS, Zdeněk, 2009. *Dítě v osobnostním pojetí*. 2. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-628-5.

- HOFBAUER, Břetislav, 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.
- CHRÁSKA, Miroslav. 2006. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-1367-1.
- IZDEBSKA, Jadwiga, 1994. *Rodzina, dziecko, telewizja*. Trans humana university publishing house. ISBN 83-86696-13-3.
- KNOTKOVÁ, Alena, 2022. *Pedagogika volného času*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-867-8
- KNOTOVA, Dana, 2011. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-223-9.
- KRATOCHVÍLOVÁ, Emília, 2004. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a v praxi*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 80-223-1930-9
- KRAUSOVÁ, Denisa, 2008. *Zájmové a volnočasové aktivity žáků na 1. stupni základní školy speciální Online*. Balakářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z: <https://theses.cz/id/rt6jwjt/>. [cit. 2024-04-05].
- KŘIŠŤANOVÁ, Ladislava, 1998. *Diagnostika laterality a metodika psaní levou rukou*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-704-1914-8.
- LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana, 2006. *Vývojová psychologie*. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9.
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2009. *Metodika pro podporu tvorby ŠVP ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*. Vydal: NIDM ve spolupráci s MŠMT v Praze roku 2009. Online dostupné z: [Metodika pro podporu tvorby ŠVP ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání \(2009\) | Databáze strategií - portál pro strategické řízení \(database-strategie.cz\)](#). [cit. 2024-03-04].

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Zájmové vzdělávání*. Online dostupné z [Zájmové vzdělávání, MŠMT ČR \(msmt.cz\)](https://msmt.cz). [cit. 2024-02-12].

NĚMEC, Jiří a kol., 2002. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-012-3.

PÁVKOVÁ, Jiřina a kol, 1999. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN: 80-7178-295-5

PÁVKOVÁ, Jiřina a kol, 2002. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN: 80-7178-711-6

PÁVKOVÁ, Jiřina, 2014. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-666-6.

PÁVKOVÁ, Jiřina, HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, HRDLIČKOVÁ, Vlasta, PAVLÍKOVÁ, Anna, 2008. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál. ISB 978-80-7367-423-6

POMYKALO, WOJCIECH, 1997. *Encyklopedia pedagogiczna*. Warszawa. ISBN 83-86169-03-6

POSPIŠILOVA, Helena a KOMINKOVA, Lucie, 2015. *Svět školní družiny: etnografická studie*. V Olomouci: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4789-

PRŮCHA, Jan, 2001. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-584-9

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří, 2009. *Pedagogický slovník*. 6. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-647-6.

ŘÍČAN, Pavel, 2010. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6. revidované a doplněné vydání Praha: Grada, Psyché. ISBN 978-802-4731-339.

SPOUSTA, Vladimír., et al., 1997. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-1007-X.

ŠERÁK, M., DVOŘÁKOVÁ, M. 2009. Kapitoly z teorie a praxe vzdělávání dospělých. Praha: ČZU. ISBN 978-80-213-2001-7

VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vydání. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.

VALENTA, Jiří, 2015. *Školské zákony a prováděcí předpisy s komentářem 2015/2016* Anag. ISBN 978-80-7263-974-8.

VÁŽANSKÝ, Mojmír, 2001. *Základy pedagogiky volného času*. 2. upr. a dopl. vyd. Brno: Print – Typia. ISBN 80-86384-00-4.

ZELINOVÁ, Milota, 2012. *Volný čas efektívne a tvorivo. Teória a prax výchovy mimo vyučovania*. Bratislava: Iura edition. ISBN 978-80-8078-479-9

ZIKL, Pavel a Petra BENDOVIÁ, 2014. *Speciálně pedagogický výkladový slovník: (somatopedie, psychopedie, logopedie)*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-514-1.

SEZNAM ZKRATEK

DDM	Dům dětí a mládeže
CNS	Centrální nervová soustava
SVČ	Stanice zájmových činností
ZÚ	Zájmový útvar
ŠD	Školní družina
ŠK	Školní klub
ZŠ	Základní škola
MŠ	Mateřská škola
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
ŠVP	Školní vzdělávací program
tzv.	takzvaná
apod.	a podobně
např.	na příklad

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Časové úseky dne

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka č. 1: Jaké typy zájmových útvarů preferují rodiče pro své děti?

Tabulka č. 2: Jaké typy zájmových útvarů nabízí základní malotřídní škola, kam dochází dítě oslovených rodičů?

Tabulka č. 3: Jaká je spokojenost rodičů s nabídkou zájmových útvarů na škole, kterou navštěvuje jejich dítě?

Tabulka č. 4: Jaké typy zájmových útvarů nabízí DDM, kam dochází dítě oslovených rodičů?

Tabulka č. 5: Jaká je spokojenost rodičů s nabídkou zájmových útvarů v DDM, které navštěvuje jejich dítě?

Tabulka č. 6: Jakou informační strukturu a komunikační kanály využívají rodiče k získávání informací o nabídce zájmových útvarů na škole, kterou navštěvuje jejich dítě v mikroregionu Jablunkov a v DDM Jablunkov?

Tabulka č. 7: Jaké jsou preference rodičů na délku jednotlivých zájmových útvarů?

Tabulka č. 8: Jaké jsou preferované dny pro konání zájmových útvarů z hlediska rodičů?

Tabulka č. 9: Jaké jsou preferované časy pro konání zájmových útvarů z hlediska rodičů?

Tabulka č. 10: Jaká výše roční úplaty za jeden zájmový útvar by byla dle názorů rodičů odpovídající a přijatelná?

Tabulka č. 11: Jakou částku jsou rodiče ochotni zaplatit za zájmový útvar na 1. stupni základní malotřídní školy?

Tabulka č. 12: Jak často mají rodiče možnost vyjádřit se a komunikovat se školou o nabídce zájmových útvarů?

Tabulka č. 13: Jaká jsou hlavní omezení nebo problémy, se kterými se rodiče setkávají při výběru zájmových útvarů pro své dítě?

Tabulka č. 14: Jaké faktory ovlivňují rozhodnutí rodičů, zda bude dítě navštěvovat zájmové útvary ve své základní malotřídní škole, nebo v DDM Jablunkov?

Tabulka č. 15: Rozdělení odpovědí ANO/NE podle DDM/ZŠ

Tabulka č. 16: Rozdělení skutečných četností

Tabulka č. 17: Rozdělení odpovědí ANO/NE dle Místní/Dojíždějící

Graf č. 1: Jaké typy zájmových útvarů preferují rodiče pro své děti?

Graf č. 2: Jaké typy zájmových útvarů nabízí základní malotřídní škola, kam dochází dítě oslovených rodičů?

Graf č. 3: Jaká je spokojenost rodičů s nabídkou zájmových útvarů na škole, kterou navštěvuje jejich dítě?

Graf č. 4: Jaké typy zájmových útvarů nabízí DDM, kam dochází dítě oslovených rodičů?

Graf č. 5: Jaká je spokojenost rodičů s nabídkou zájmových útvarů v DDM, které navštěvuje

jejich dítě?

Graf č. 6: Jakou informační strukturu a komunikační kanály využívají rodiče k získávání informací o nabídce zájmových útvarů na škole, kterou navštěvuje jejich dítě v mikroregionu Jablunkov a v DDM Jablunkov?

Graf č. 7: Jaké jsou preference rodičů na délku jednotlivých zájmových útvarů?

Graf č. 8: Jaké jsou preferované dny pro konání zájmových útvarů z hlediska rodičů?

Graf č. 9: Jaké jsou preferované časy pro konání zájmových útvarů z hlediska rodičů?

Graf č. 10: Jaká výše roční úplaty za jeden zájmový útvar by byla dle názorů rodičů odpovídající a přijatelná?

Graf č. 11: Jakou částku jsou rodiče ochotni zaplatit za zájmový útvar na 1. stupni základní malotřídní školy?

Graf č. 12: Jak často mají rodiče možnost vyjádřit se a komunikovat se školou o nabídce zájmových útvarů?

Graf č. 13: Jaká jsou hlavní omezení nebo problémy, se kterými se rodiče setkávají při výběru zájmových útvarů pro své dítě?

Tabulka č. 14: Jaké faktory ovlivňují rozhodnutí rodičů, zda bude dítě navštěvovat zájmové útvary ve své základní malotřídní škole, nebo v DDM Jablunkov?

Graf č. 15: Rozdělení odpovědí ANO/NE podle DDM/ZŠ

Graf č. 16: Rozdělení skutečných četností

Graf č. 17: Rozdělení odpovědí ANO/NE dle Místní/Dojíždějící

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Dotazník

Dotazník

Vážení rodiče, jmenuji se Monika Haas a jsem studentkou závěrečného ročníku oboru řízení volnočasových aktivit na Univerzitě Palackého v Olomouci. Ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku pro účely diplomové práce na téma „Nabídka zájmových útvarů na 1. stupni základních malotřídních škol v mikroregionu Jablunkovsko“. Dotazník je zcela anonymní.

Pro správné vyplnění dotazníku je třeba upřesnit tyto pojmy:

- rukodělné zájmové útvary – rozvíjejí manuální dovednosti a jemnou motoriku např.: vaření, hry se stavebnicemi, montáž a demontáž, vyšívání apod.
- technické zájmové útvary – rozvíjejí konstrukční dovednosti a technické myšlení např.: modelářství, robotika, 3D tisk, programování apod.
- přírodovědné zájmové útvary – pěstují u dětí vztah k přírodě a dává základy k její ochraně, např.: včelařský kroužek, rybářský kroužek, myslivecký kroužek apod.
- estetickovýchovné zájmové útvary – rozvíjejí představivost, kreativitu např.: výtvarné činnosti, hudební činnosti, hra na nástroj, dramatický kroužek apod.
- tělovýchovné zájmové útvary – přispívají k rozvoji fyzické zdatnosti např.: jóga, badminton, tenis, běh, turistika apod.
- společenskovední zájmové útvary – rozšiřují poznatky o společnosti např.: historie, folklor, jazyky

1. Navštěvuje vaše dítě školu v místě bydliště, nebo do školy dojíždí?

- moje dítě je místní
- moje dítě je dojíždějící

2. Navštěvuje vaše dítě nějaký zájmový útvar?

- Ano
- Ne

3. Jaké typy zájmových útvarů preferujete pro své děti?

- rukodělné zájmové útvary
- technické zájmové útvary
- přírodovědné zájmové útvary
- estetickovýchovné zájmové útvary
- tělovýchovné zájmové útvary

- společenskovední zájmové útvary
- turistika
- PC
- Jiné: _____

4. Navštěvuje vaše dítě zájmový útvar v ZŠ?

- Ne

Pokud ne, uveďte z jakého důvodu: _____

- Ano

Pokud ano, uveďte prosím přesný název: _____

5. Jaké typy zájmových útvarů nabízí základní malotřídní škola, kam dochází vaše dítě?

- rukodělné zájmové útvary
- technické zájmové útvary
- přírodovědné zájmové útvary
- estetickovýchovné zájmové útvary
- tělovýchovné zájmové útvary
- společenskovední zájmové útvary
- turistika
- PC
- Jiné: _____

6. Jaká je vaše míra spokojenosti s nabídkou zájmových útvarů na škole, kterou navštěvuje vaše dítě? K hodnocení prosím využijte škálu od 1 do 5 – stupnice jako ve škole 1 nejlepší, 5 nejhorší.

- | | | | | |
|---|---|---|---|---|
| ○ | ○ | ○ | ○ | ○ |
| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |

7. Navštěvuje vaše dítě zájmový útvar v DDM?

- Ne

Pokud ne, uveďte z jakého důvodu: _____

- Ano

Pokud ano, uveďte prosím přesný
název: _____

8. Jaké typy zájmových útvarů nabízí DDM, kam dochází vaše dítě?

- rukodělné zájmové útvary
- technické zájmové útvary
- přírodovědné zájmové útvary
- estetickovýchovné zájmové útvary
- tělovýchovné zájmové útvary
- společenskovední zájmové útvary
- Turistika
- PC
- Jiné: _____

9. Jaká je vaše míra spokojenosti s nabídkou zájmových útvarů v DDM, které navštěvuje vaše dítě? K hodnocení prosím využijte škálu od 1 do 5 – stupnice jako ve škole 1 nejlepší, 5 nejhorší.

- | | | | | |
|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|
| <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |

10. Jakou informační infrastrukturu a komunikační kanály využíváte k získávání informací o nabídce zájmových útvarů na škole, kterou navštěvuje vaše dítě v mikroregionu Jablunkov a v DDM Jablunkov?

- webové stránky organizace
- facebookovou stránku organizace
- informační letáky s nabídkou
- od známých, kamarádů
- informační schůzka

11. Jaké jsou Vaše preference na délku jednotlivých zájmových útvarů?

- 1 x týdně 45 minut
- 1x týdně 60 minut
- 1x týdně 90 minut

- 1x za 14 dní 90 minut

12. Jaké jsou Vámi preferované časy a dny pro konání zájmových útvarů?

- pondělí
- úterý
- středa
- čtvrtek
- pátek
- mezi 13:00 - 14:00
- mezi 14:00 - 15:00
- mezi 15:00 – 16:00
- mezi 16:00 - 17:00
- mezi 17:00 – 18:00

13. Jaká výše roční úplaty za jeden zájmový útvar (které navštěvuje vaše dítě) je dle vás rodičů odpovídající a přijatelná?

- méně než 1 000 Kč/ rok
- 1 000 Kč/ rok
- 1 500 Kč/ rok
- 2 000 Kč/ rok
- 2 500 Kč/ rok
- více než 2 500 Kč/ rok
- Jiná

14. Jakou částku jste ochotni zaplatit za zájmový útvar na 1. stupni základní školy?

- méně než 1 000 Kč
- 1 000 Kč – 2 000 Kč
- 2 000 Kč – 3 000 Kč
- 3 000 Kč – 4 000 Kč
- 4 000 Kč – 5 000 Kč
- Více než 5 000 Kč

15. Vnímáte aktuální ceny zájmových útvarů jako odpovídající a přijatelné, nebo jsou dle vás vysoké?

- Odpovídající
- Vysoké

16. Jak často máte možnost vyjádřit se a komunikovat se školou o nabídce zájmových útvarů?

- nemohu se vyjadřovat
- jednou měsíčně
- jednou čtvrtletně
- jednou pololetně
- jednou ročně
- Jiná odpověď: _____

17. Jaká jsou hlavní omezení nebo problémy, se kterými se potýkáte při výběru zájmových útvarů pro své dítě?

- nedostatečná nabídka zájmových útvarů

- vysoká úplata za zájmový útvar
- čas a den konání zájmového útvaru
- osobnost vedoucího zájmového útvaru
- náročnost zájmového útvaru na pomůcky, které si dítě musí zajistit (kolo, brusle, rybářské náčiní)
- nezájem dítěte

18. Jaké faktory ovlivňují vaše rozhodnutí, zda bude dítě navštěvovat zájmové útvary ve své škole nebo v DDM Jablunkov?

- nabídka zájmových útvarů
- výše úplaty za zájmový útvar
- čas a den konání
- vzdálenost od místa bydliště
- možnost příměstské dopravy
- osobnost vedoucího zájmového útvaru

Děkuji Vám za vyplnění.